

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Thyle Kelder

**SÕLTUMATUSE JA ERAPOOLETUSE PÕHIMÕTETE TAGAMINE
VAHEKOHTUMENETLUSES EESTI SPORDIKOHTU NÄITEL**

Magistritöö

Juhendajad
Dr. iur. Urmas Volens
Dr. iur. Age Värv

Tallinn 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SÕLTUMATUSE JA ERAPOOLETUSE PÕHIMÕTTED VAHEKOHTU- MENETLUSES	7
1.1. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete sisustamine kehtivas õiguses	7
1.1.1. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus New Yorgi konventsiooni tähenduses 7	
1.1.2. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni tähenduses	9
1.1.3. Vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletus Saksa õiguse näitel	10
1.1.4. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus Eesti õiguses	13
1.1.5. Mudelseadused ja alaliste vahekohtute reeglid	15
1.2. Kohtupraktika	16
1.2.1. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	17
1.2.2. Saksa kohtupraktika	23
1.2.3. Riigikohtu praktika	25
1.2.4. Teiste jurisdiktsioonide praktika	28
1.3. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimise tagamine vahekohtumenetluses	29
1.3.1. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumise riske ennetavad meetmed vahekohtumenetluses	30
1.3.2. Põhimõtete rikkumise tagajärjed ja vaidlustamismehhanismid	33
2. SÕLTUMATUSE JA ERAPOOLETUSE PÕHIMÕTETE RAKENDAMINE EESTI SPORDIKOHTU NÄITEL	36
2.1. Eesti Spordikohtu menetluse kord sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rakendamise valguses	36
2.2. Eesti Spordikohtu menetlusliku korra vastavus rahvusvahelistele standarditele ja kehtivale õigusele	38
2.2.1. Eesti Spordikohus – vabatahtlik või kohustuslik vahekohtumenetlus?	38
2.2.2. Vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse riske ennetavad meetmed Spordikohtus	39
2.2.3. Võimalused vahekohtuniku taandamiseks ja Spordikohtu otsuse tühistamiseks	

2.2.4.	Spordikohtu õiguslik staatus	42
2.3.	Ettepanekud Eesti Spordikohtu menetluse korra parendamiseks.....	42
2.3.1.	Spordikohtu vahekohtunike nimetamise korra muutmine	43
2.3.2.	Spordikohtu alalise koosseisu korra muutmine	44
2.3.3.	Vahekohtuniku taandamisvõimaluste täpsustamine.....	45
3.	KOKKUVÕTE	46
	ENSURING THE PRINCIPLES OF INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY IN ARBITRATION PROCEEDINGS: THE EXAMPLE OF THE ESTONIAN SPORTS COURT	50
	KASUTATUD LÜHENDID	53
	KASUTATUD MATERJALID	54
	Kasutatud kirjandus	54
	Kasutatud Eesti õigusaktid	55
	Kasutatud rahvusvahelised ja muude jurisdiktsioonide õigusaktid	55
	Kasutatud normatiivallikad ja vahekohtureeglid	56
	Kasutatud kohtupraktika.....	56

SISSEJUHATUS

Vahekohtumenetlus on alternatiivne eraõiguslike vaidluste lahendamise võimalus, mille legitiimsuse ja õiglase menetluse tagamiseks peavad vahekohtunikud oma ülesandeid täitma sõltumatult ja erapooletult. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtted ei ole pelgalt formaalsed nõuded vahekohtunikele, kuivõrd nende eiramine võib lõppastmes tuua kaasa vahekohtuotsuse tühistamise. Nimelt vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni¹ artikkel 5(1)(d) ja artikkel 5(2)(b) kohaselt ei ole välistatud, et vahekohtuniku poolt sõltumatuse ja erapooletuse nõuete eiramine viib vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseni konventsiooniga liitunud riikide kohtute poolt. Samuti on inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni² artikkel 6(1) kohaselt vaidluse lahendamine sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt menetluslik põhiõigus. Olgugi et vahekohtumenetluses loobuvad pooled traditsioonilisest kohtualluvusest, ei tähenda see, et pooltele ei peaks olema tagatud inimõiguste ja põhivabaduste konventsioonist tulenevad põhiõigused, sh menetluslikud põhiõigused.

Käesoleva magistritöö eesmärk on selgitada välja vahekohtumenetluses rakendatavate sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete sisu ning analüüsida, millised meetmed on loodud nende põhimõtete tagamiseks ja millised tagajärjed kaasnevad põhimõtete rikkumisel. Magistritöös on sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist hinnatud Eesti Spordikohtu näitel.

Eesti Spordikohus loodi 11.10.2024, kui Eesti Olümpiakomitee täiskogu võttis vastu Eesti Spordieetika reeglid, mis sätestavad spordis kehtivad eetilised põhimõtted ja karistatavad rikkumised ning karistused³. Eesti Spordikohtu menetluse korra⁴ p 1.1 järgi tegeleb Eesti Spordikohus spordiga seotud vaidluste ennetamise ja kohtuvälise lahendamisega Eesti Spordikohtu menetluse korra alusel. Eesti Olümpiakomitee põhimääruse⁵ p 25.6.1 järgi on Eesti Spordikohus sõltumatu ja erapooletu vahekohus, mis menetleb spordiga seotud vaidlusi (va dopinguga seotud vaidlused) juhul, kui osapooled on seotud vastava vahekohtu kokkuleppega või andnud pädevuse vaidluse lahendamiseks vahekohtule.

¹ Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – RT 1993, 21, 51.

² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

³ AMETLIK. Eestis loodi spordikohus. Postimees Sport. 11.10.2024. Veebis: <https://sport.postimees.ee/8113251/ametlik-eestis-loodi-spordikohus> (27.04.2025).

⁴ Eesti Spordikohtu menetluse korra. – <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/Eesti%20Spordikohtu%20menetluse%20korra.pdf> (27.04.2025).

⁵ Eesti Olümpiakomitee põhimäärus. – <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/EOK%20p%C3%B5hikiri%202024.pdf> (27.04.2025).

Eesti Spordikohtu loomine pälvis juristide seas palju kriitikat. Vandeadvokaat Mart Parind on muu hulgas väljendanud seisukohta, et Spordikohtu menetluse kord ei taga piisavalt menetlusosaliste õigusi ning seab kahtluse alla kohtu sõltumatuse ja erapooletuse, mis võib viia vastuoluni inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga⁶. Samuti on esitatud küsimus, kas Eesti Spordikohtu puhul on tegemist üldse vahekohtuga⁷.

Käesoleva magistritöö fookus ei ole hinnata seda, kas Eesti Spordikohtu puhul on tegemist vahekohtuga kehtiva õiguse alusel. Magistritöö eesmärk on tuvastada, kas Eesti Spordikohtu kui vahekohtu menetluse kord vastab sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele. Teema on oluline, kuivõrd spordialaste vaidluste spetsiifikast tulenevalt on tavapärase vaidlused lahendada just vahekohtumenetluses, kaasates vaidluste lahendamisesse spordivaldkonna asjatundjad. Üldjuhul on spordile keskenduvates vahekohtumenetlustes vaidluse üheks pooleks sportlane, kes on võrreldes spordialaliitude ja spordiklubidega ilmselgelt nõrgemal positsioonil. Selleks, et Eesti Spordikohtu vahekohtumenetlus oleks efektiivne ja usaldusväärne, peab menetlus vahekohtus olema ja näima kõigile asjaosalistele sõltumatu ja erapooletu. Käesolev magistritöö võimaldab hinnata sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist ka teistes Eestis tegutsevates alalistes vahekohtutes.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas on sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid sisustatud kehtivas õiguses ja kohtupraktikas?
2. Millised meetmed on loodud selleks, et tagada vahekohtumenetluses sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimine?
3. Kas ja kuivõrd tagab Eesti Spordikohtu menetluse kord sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimise?

Magistritöö koostamisel on kasutatud empiirilist-teoreetilist meetodit. Magistritöös on rahvusvahelisi konventsioone, õigusteadlaste teoreetilisi käsitusi ja kohtupraktikat analüüsid selgitatud välja, mis on sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete sisu vahekohtumenetluses ning millised meetmed on kasutusel nende põhimõtete järgimiseks. Magistritöö teoreetiline osa

---

⁶ Parind, M. Spordikohus – Eesti spordikorralduse lastehaiguste sümptom. Postimees. Veebis: <https://arvamus.postimees.ee/8139660/mart-parind-spordikohus-eesi-spordikorralduse-lastehaiguste-sumptom> (27.04.2025).

⁷ Tšernjak, P. Rebane, I. Polina Tšernjak ja Iris Rebane: kas planeeritav spordikohus on üldse kohus? ERR. Veebis: <https://sport.err.ee/1609486417/polina-tsernjak-ja-iris-rebane-kas-planeeritav-spordikohus-on-uldse-kohus> (27.04.2025).

tugineb rahvusvaheliste õigusallikatele, sealhulgas vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioonile ja inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile. Samuti on antud ülevaade kohtupraktikast, keskendudes Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditele, aga ka Saksa, Eesti ja teiste riikide lahenditele vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel. Lisaks on põhimõtete olulisuse ilmestamiseks toodud võrdlusmaterjalina välja UNCITRAL mudelseadus ning tunnustatud rahvusvaheliste vahekohtute menetlusreeglid, nende seas Rahvusvahelise Kaubanduskoja, Stockholmi Kaubanduskoja ja Rahvusvahelise Spordiarbitraaži menetluse reeglid. Magistritöö empiiriline osa keskendub Eesti Spordikohtu menetluse korra analüüsile ning selle võrdlusele kehtiva õiguse nõuetega.

Käesolev magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis selgitatakse vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse teoreetilist tausta nii rahvusvaheliste konventsioonide, erinevate rahvusvaheliste alaliste vahekohtute reeglite kui ka Saksa ja Eesti õiguse alusel. Samuti tuuakse esimeses peatükis välja, millised on vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumisi ennetavad meetmed vahekohtumenetluse praktikas ning millised on põhimõtete rikkumise tagajärjed. Teises peatükis analüüsitakse Eesti Spordikohtu menetluse korda ning hinnatakse, kas ja kuidas vastab Eesti Spordikohtu menetluse kord kehtivas õiguses sätestatud sõltumatuse ja erapooletuse standarditele. Teise peatüki lõpus on esitatud ettepanekud, kuidas viia Eesti Spordikohtu vahekohtumenetluse kord vastavusse eelnevalt nimetatud standarditega.

1. SÕLTUMATUSE JA ERAPOOLETUSE PÕHIMÕTTED VAHEKOHTUMENETLUSES

Käesoleva peatüki eesmärk on selgitada välja, millised on vahekohtule kehtivad sõltumatuse ja erapooletuse nõuded ning kuidas praktikas põhimõtete järgimist tagatakse. Peatüki esimeses jaos tuuakse välja, kuidas on sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid sisustatud kehtivas õiguses (ptk 1.1). Aluseks on võetud rahvusvaheline õigus, eeskätt välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, samuti Saksa ja Eesti õigus. Lisaks on esile toodud UNCITRAL mudelseadus ja valitud alaliste vahekohtute reglemendid.

Peatüki teises jaos käsitletakse olulisemaid kohtulahendeid, mis selgitavad, kuidas sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid praktikas tõlgendatakse ja rakendatakse (ptk 1.2). Autor on võrrelnud Euroopa Inimõiguste Kohtu võtmelahendeid Saksa ja Eesti kohtupraktikaga ning andnud ülevaate, kuidas on kohtud põhimõtteid sisustanud ning millistel asjaoludel on kohtud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumist ette heitnud. Samuti tuuakse välja, millised on kohtute suunised põhimõtete paremaks järgimiseks.

Eelneva analüüsi põhjal on peatüki kolmandas jaos esitatud meetmed, mis aitavad vahekohtumenetluses tagada sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist (ptk 1.3). Kolmandas jaos on viidatud meetmed jaotatud kaheks: (1) ennetavad meetmed, millega vähendada põhimõtete rikkumise riske; (2) reageerivad meetmed, mida kohaldatakse põhimõtete rikkumise korral.

1.1. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete sisustamine kehtivas õiguses

1.1.1. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus New Yorgi konventsiooni tähenduses

Välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon (edaspidi New Yorgi konventsioon) on üks olulisemaid rahvusvahelise vahekohtumenetluse instrumente, mida kohaldatakse välismaiste vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning kohtu poolt vahekohtusse suunamise suhtes⁸. New Yorgi konventsioonis ei ole selgesõnaliselt nimetatud

---

⁸ The New York Convention. Veebis: <https://www.newyorkconvention.org/> (27.04.2025).

vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid, kuid nende põhimõtete viivad New Yorgi konventsiooni artikkel V, täpsemalt artikkel V(1)(d) ja artikkel V(2)(b).

Artikkel V(1)(d) kohaselt võib pool, kelle kahjuks on otsus tehtud, taotleda otsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumist ainult siis, kui see pool esitab tunnustamist ja täitmist taotlevale kompetentsele ametkonnale kinnituse, et vahekohtuorgani koosseis või vahekohtumenetlus ei vastanud poolte kokkuleppele või sellise kokkuleppe puudumisel ei olnud see kooskõlas selle riigi, kus vahekohtupidamine toimus, õigusega. Artikli tähenduses tuleb vahekohtumenetluse õiguspärasuse kontrollimisel esmalt tuvastada, milles on pooled vahekohtumenetluse kokkuleppes kokku leppinud. Üksnes juhul, kui pooled ei ole asjaomases küsimuses kokkuleppele jõudnud, võib kohus analüüsida, kas vahekohtumenetluses on järgitud selle riigi õigust, kus vahekohtumenetlus toimus. Seega on artikli V(1)(d) kohaselt poolte autonoomia ülimuslik vahekohtu asukoha õiguse suhtes.⁹

Vahekohtumenetluse kokkuleppe sõlmimisel on pooled vabad kokku leppima nii vahekohtu koosseisus kui ka vahekohtu menetluse korras. Sellest tulenevalt võivad pooled kokku leppida, et kohaldamisele kuulub konkreetse riigi vahekohtumenetlust reguleeriv õigus, või otsustada, et vahekohtumenetlust reguleerib konkreetse vahekohtu institutsiooni kord. Samuti võivad pooled ise leppida kokku vahekohtumenetluse pidamise tingimustes, mis ei pea ilmingimata olema seotud konkreetse õigussüsteemiga.¹⁰

New Yorgi konventsiooni artikkel V(2)(b) kattub sisuliselt artikliga V(1)(d), kuivõrd säte annab kohtule vahekohtumenetluse õiguspärasuse kontrollimisel õiguse irduda poolte vahekohtumenetluse kokkuleppes ning lähtuda avalikust korrast. Artikli V(2)(b) järgi võib vahekohtu otsuste tunnustamisest ja täitmisest keelduda ka siis, kui selle riigi kompetentne ametkond, kus otsuse tunnustamist ja täitmist nõutakse, leiab, et otsuse tunnustamine või täitmine oleks vastuolus selle riigi avaliku korraga.¹¹

---

⁹ Kronke, H., Nacimiento, P., Otto, D., & Port, N. C. (Eds.). (2010). *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention*. Kluwer Law International. ISBN 978-90-411-2356-5, lk 282.

¹⁰ Kronke, H. *et alii*, lk 283.

¹¹ New Yorgi konventsioon artikkel 5(2)(b); Ingeri-Helena Kakko on oma magistritöös juhtinud tähelepanu, et võrreldes New Yorgi konventsiooni eestikeelset (mitteametlikku) tõlget ja inglise keelset ametlikku versiooni, siis nähtub, et „*public policy*“ on eesti keelde tõlgitud kui „riigi poliitika“ kuid tegelikkuses on õige kasutada mõistet „avalik kord“. Vt. Kakko, I.-H. Välisriigi vahekohtu otsuse vastuolu avaliku korraga. Magistritöö. Tartu Ülikool: 2020, lk 9.

Artikli V(2)(b) sõnastus tuleneb 1927. aasta Genfi konventsioonist välismaiste vahekohtuotsuste täitmise kohta (edaspidi Genfi konventsioon). Nimelt oli New Yorgi konventsiooni loomise aluseks rahulolematuse 1923. aasta Genfi protokolliga vahekohtuklauslite kohta ning Genfi konventsiooniga¹². Algatuse Genfi lepingute asendamiseks tegi Rahvusvaheline Kaubanduskoda (*International Chamber of Commerce* ehk ICC).¹³ Genfi konventsiooni artikli 1(e) kohaselt oli vahekohtu otsuse tunnustamise ja täitmise täiendavaks eelduseks asjaolu, et vahekohtuotsuse tunnustamine või täitmine ei oleks vastuolus avaliku korra või selle riigi õiguse põhimõtetega, kus seda soovitakse kasutada.¹⁴ New Yorgi konventsiooni artiklis V(2)(b) jäeti taotluslikult välja viide riigi õiguse põhimõtetele, kuivõrd leiti, et viide riigi õiguse põhimõtetele soodustaks vahekohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumist üksnes seetõttu, et otsus rikub kohalikke seadusi.¹⁵

New Yorgi konventsiooni kohaldamisel ja tõlgendamisel tuleb arvestada, et konventsiooni enda eesmärk on reguleerida üksnes välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamist ja täitmist.¹⁶ New Yorgi konventsiooni artikkel V annab aluse erapooletuse ja sõltumatuse põhimõtete rakendamiseks, kuid ei ava nende põhimõtete sisu.

1.1.2. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni tähenduses

Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtted on selgelt esile toodud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (edaspidi EIÕK). Nimelt EIÕK artikkel 6(1) kohaselt on igapähe õigus oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel muu hulgas sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Üldiselt on asutud seisukohale, et ehkki vahekohtumenetluses on pooled leppinud kokku omavahelise vaidluse lahendamise vastavalt pooltevahelisele kokkuleppele, ei võta see menetlusosalistelt ära õigust õiglasele kohtumenetlusele vastavalt EIÕK artiklile 6(1), sh õigust vaidluse lahendamisele sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus.¹⁷

---

¹² Kronke, H. *et alii*, lk 365.

¹³ History 1923 – 1958. The New York Convention. Veebis: <https://www.newyorkconvention.org/text/travaux-preparatoires/history-1923-1958> (27.04.2025).

¹⁴ Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Geneva. 1927. – <https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=556&chapter=30&clang=en> (27.04.2025).

¹⁵ Kronke, H. *et alii*, lk 365-366.

¹⁶ Kronke, H. *et alii*, lk 285.

¹⁷ Alkhayeri, J., Dash, A. Grounds of the Challenge of Arbitrators: The Difference between Independence and Impartiality. – *International Journal of Law Management & Humanities*. 2022/5, issue 1, lk 1857.

EIÕK kohaldamiseks vahekohtumenetluses tuleb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt tuvastada, kas pooled on vahekohtumenetluse kokkulepe sõlminud vabatahtlikult (vabatahtlik vahekohtumenetlus) või kohustab vahekohtumenetlust läbima seadus (kohustuslik vahekohtumenetlus)¹⁸. Kohustusliku vahekohtumenetluse korral peab konventsiooni liikmesriigi vahekohtumenetlus vastama igal juhul EIÕK artiklis 6 esitatud nõuetele. Vabatahtliku vahekohtumenetluse korral, s.t olukorras, kus pooled lepivad vabatahtlikult ja ühemõtteliselt kokku selles, et pooltevaheline vaidlus lahendatakse vahekohtumenetluses, eeldatakse, et pooled on loobunud oma õigusest pöörduda kohtusse, sh on pooled loobunud EIÕK artiklis 6 sätestatud menetluslikest põhiõigustest.¹⁹ Sõltumata sellest, kas vahekohtumenetlus on kohustuslik või vabatahtlik, on EIÕK liikmesriikide kohtutel sellegipoolest kohustus tagada vahekohtumenetluse õiglus ja korrektsus ning veenduda, et see viiakse läbi kooskõlas põhiõigustega²⁰.

EIÕK artikkel 6(1) on oluline allikas sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete sisustamisel. Mõistete “sõltumatus” (inglise keeles *independence*) ja “erapooletus” (inglise keeles *impartiality*) vahel on tihe seos. Kohtu sõltumatust saab tõenäoliselt eitada näiteks siis, kui ta on osa täitevvõimust. Seda enam olukorras, kus täitevvõim on kohtuasja osapool. Samuti võib kahelda kohtu sõltumatuses ja erapooletuses, kui kohtul esineb seos ühe menetlusosalisega.²¹ Sellest tulenevalt käsitletakse sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid üldjuhul koos ning rikkumist saab jaatada nii juhul, kui on tõendatud kohtu sõltuvus või kallutatatus (subjektiivne test), kui ka olukorras, kui asjaolude hindamisel esineb põhjendatud kahtlus, et põhimõtteid ei ole järgitud (objektiivne test).²²

1.1.3. Vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletus Saksa õiguse näitel

Saksa õiguses reguleerib vahekohtumenetlust Saksa tsiviilkohtumenetluse seadustik²³ (saksa keeles *Zivilprozessordnung*; edaspidi ZPO), täpsemalt ZPO §-d 1025–1066. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid käsitlevad ZPO §-d 1036 ja 1037.

---

¹⁸ Steenkamp, T. *Independence and Impartiality of Arbitrators*. Dissertation. North-West University: 2007, lk-d 70-71.

¹⁹ Harris, D. J., O’Boyle, M., Bates, E., Buckley, C. M. *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press. 2023, lk 402.

²⁰ Steenkamp, T., lk 71.

²¹ EIKo 21722/11, *Oleksandr Volkov vs. Ukraina*, p 107; EIKo 48843/99, *Cooper vs. Suurbritannia*.

²² Harris, D. J. *et alii*, lk 451.

²³ *Zivilprozessordnung*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (27.04.2025)

ZPO § 1036 lg 1 kohaselt peab isik, kellele pakutakse vahekohtuniku ametikohta, avalikustama kõik asjaolud, mis võivad tekitada kahtlusi tema erapooletuse või sõltumatuse suhtes. Samuti on vahekohtunik kohustatud avalikustama sellised asjaolud pooltele kohe pärast tema ametisse nimetamist kuni vahekohtumenetluse lõpuni, kui ta ei ole neid juba varem avalikustanud. Sama sätte teise lõike kohaselt võib vahekohtunikule esitada vastuväiteid ainult siis, kui esinevad asjaolud tekitavad põhjendatud kahtlusi tema erapooletuse või sõltumatuse suhtes või kui ta ei vasta poolte vahel kokkulepitud nõuetele. Pool võib vaidlustada vahekohtuniku, kelle ta on ise määranud või kelle määramisel ta on teinud koostööd, ainult põhjustel, mis said talle teatavaks alles pärast vahekohtuniku määramist.

ZPO kommentaarides on sõltumatust kirjeldatud kui objektiivset, faktidel põhinevat standardit, mille alusel määratakse kindlaks, kas vahekohtunik on ametikohale sobiv. See viitab vahekohtuniku ja poole vahelistele suhetele ehk nendevahelisele nähtavale või kirjeldatavale sidemele. Selleks, et olla täiesti sõltumatu, peab vahekohtunik olema vaba igasugusest seotusest või suhtest poolega. Näiteks vahekohtunik, kes on varem olnud poolega ametialaselt seotud või kellel on poolega perekondlikud sidemed, ei vasta tõenäoliselt sõltumatuse kriteeriumile.²⁴ Erapooletus seevastu põhineb subjektiivsetel alustel. Erapooletus kirjeldab vahekohtuniku vaimset kalduvust poolte või kõnealuse vaidluse suhtes. Erapooletuse eesmärk on tagada, et vahekohtunik hoiab mõlemast osapoolest samaväärset vaimset distantsi.²⁵ ZPO § 1036 lg 1 tähenduses põhineb avalikustamiskohustuse ulatuse määramine vahekohtuniku kaalutlusel. Sättest ei selgu üheselt, kas avaldamiseks piisab üksnes kahtlusest või peab kahtlus olema objektiivselt põhjendatud või usutav. Igal juhul ei tohiks pelgalt subjektiivne skeptilisus panna vahekohtuniku kahtlusaluseid asjaolusid avaldama.²⁶

ZPO § 1037 sätestab vahekohtuniku taandamise menetluse. Viidatud sätte esimese lõike kohaselt võivad pooled ise kokku leppida vahekohtuniku taandamise menetluse. Kui pooled vahekohtuniku taandamise menetluses kokku ei lepi, võimaldab ZPO § 1037 lg 2 esitada vahekohtuniku taandamistaotluse kahe nädala jooksul alates sellest, mil vahekohtuniku taandamist sooviv pool sai teada vahekohtu koosseisust või asjaolust, mis võib põhjustada kahtlusi vahekohtuniku sõltumatuses või erapooletuses ZPO § 1036 lg 2 tähenduses. Taandamistaotlus tuleb esitada kirjalikult ning selles tuleb välja tuua taandamistaotluse põhjused. Juhul, kui vahekohtunik, kelle suhtes taandamistaotlus esitati, ametist tagasi ei astu

---

²⁴ Wolf, C., Eslami, N. ZPO § 1061, Rn 3. – Vorwerk, V., Wolf, C. (hrsg). BeckOK ZPO. 55. Edition. München: C. H. BECK 2024.

²⁵ Wolf, C., Eslami, N. ZPO § 1061, Rn 4.

²⁶ Wolf, C., Eslami, N. ZPO § 1061, Rn 4.

või kui teine pool taandamistaotlusega ei nõustu, otsustab vaidlustamise vahekohtus. ZPO § 1037 viimase lõike kohaselt võib vahekohtuniku taandamist sooviv pool ühe kuu jooksul pärast vastava vahekohtu otsuse kättesaamist taotleda kohtult vahekohtuniku taandamist. Sõltumata kohtule vahekohtuniku taandamistaotluse esitamisest võib vahekohtus jätkata asja sisulist menetlemist.

Lisaks üldistele põhimõtetele on Saksa õiguskirjanduses eraldi tähelepanu pööratud vahekohtumenetlusele spordivaidluste puhul. Spordivaidluskonnas võimaldab vahekohtumenetlus kiireid ja paindlikke otsuseid, tagab vahekohtunike erialase asjatundlikkuse ning väldib rahvusvaheliste pädevusvaidluste tekkimist²⁷.

Saksa õiguse kohaselt on esmalt oluline tuvastada, kas spordivaidlusi lahendava organi puhul on tegemist üldse vahekohtuga ZPO tähenduses. Nimelt on Saksamaal levinud, et spordialaliidud loovad organisatsioonisiseste vaidluste lahendamiseks eraldi organi. Iseenesest ei ole eelnev Saksa põhiseaduse²⁸ kohaselt välistatud, kuivõrd riikliku kohtuvõimu monopol ei välista spordialaliitude kohtute olemasolu²⁹. Eelnevat aga tingimusel, et spordialaliidu kohtu funktsioon eelneb riiklikule kohtumenetlusele ehk spordialaliidu kohus ei saa välistada õigust pöörduda riikliku või nn. tõelise vahekohtu poole³⁰.

Tõelise ja mittetõelise vahekohtu eristamine on oluline seetõttu, et tõelise vahekohtu puhul loobuvad pooled oma õigusest pöörduda riikliku kohtu poole ning vahekohtu otsuse vastu saab esitada vaid väga piiratud ulatuses vastuväiteid³¹. Saksa õiguses on vahekohtu otsuse tühistamine riikliku kohtu kaudu võimalik üksnes ZPO § 1059 lg-s 2 nimetatud alustel. Pool saab taotleda kohtult vahekohtu otsuse tühistamist järgnevate asjaolude ilmnemisel:

- (i) vahekohtumenetluse kokkuleppe sõlminud isiku teovõime oli piiratud või vahekohtumenetluse kokkulepe on tühine;
- (ii) poolt ei ole nõuetekohaselt teavitatud vahekohtuniku määramisest või vahekohtumenetlusest või et pool ei ole saanud muul põhjusel oma väiteid või vastuväiteid esitada;
- (iii) vahekohtuotsus käsitleb vaidlust, mille lahendamine ei ole vahekohtu pädevuses;

---

²⁷ Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 506-513. – Fritzweiler, J., Pfister, B., Summerer, T. (hrsg.). Praxishandbuch Sportrecht. 4. Auflage. München: C. H. BECK 2020.

²⁸ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (27.04.2025).

²⁹ Saksa põhiseaduse artikkel 92 kohaselt on kohtuvõim usaldatud kohtunikele; seda teostavad föderaalne konstitutsioonikohus, põhiseaduses sätestatud föderaalsed kohtud ja liidumaade kohtud

³⁰ Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 500.

³¹ Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 501.

- (iv) vahekohtu koosseis või vahekohtumenetlus ei vasta ZPO-le või vahekohtumenetluse kokkuleppele. Kohtul on täiendavalt õigus vahekohtu otsus tühistada, kui kohtu hinnangul ei kuulu vaidlus Saksa õiguse kohaselt vahekohtu pädevusse või kui vahekohtu otsuse tunnustamine ja täitmine oleks vastuolus avaliku korraga.

Tõelise ja mittetõelise vahekohtu eristamisel on muu hulgas lähtunud asjaolust, kas vahekohtu menetluskord tagab struktuurselt, et vahekohus oleks sõltumatu ja erapooletu instants, mis teeb otsuse õiglase menetluse alusel. Eeltoodud asjaolude esinemine on omane tõelisele vahekohtule. Samuti on ZPO tähenduses vahekohtule omane, et vahekohtu menetlust viivad läbi isikud, kes ei ole seotud vaidluse pooltega, ning ühel poolel ei ole määravat mõju vahekohtu koosseisule.³²

1.1.4. Vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus Eesti õiguses

Iseenesest on Eesti Vabariigi põhiseaduse³³ (edaspidi PS) § 15 lg 1 kohaselt igal õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. PS §-s 146 on sätestatud, et kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. Erinevalt EIÕK-ist ei hõlma PS § 146 kohtu mõiste vahekohtuid. Nimelt on põhiseaduse kommentaarides selgitatud, et põhiseaduse mõttes ei saa kohtutena mõista neid erivaldkondades tegutsevaid materiaalses mõttes õigusmõistmise funktsiooni täitvaid organeid, millel puuduvad põhiseadusega kohtutele ja kohtunikele ette nähtud staatus ning tagatised³⁴. Vahekohtumenetluse puhul on pooled ise vabatahtlikult vahekohtumenetluse kokkuleppega loobunud põhiseaduse § 15 lõikes 1 sätestatud õigusest pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse³⁵.

Eestis on vahekohtumenetlusele seatud nõuded toodud tsiviilkohtumenetluse seadustiku³⁶ 71. peatükis ning vahekohtunike sõltumatust ja erapooletust on käsitletud TsMS §-des 725 ja 726. Täpsemalt, TsMS § 725 lg 2 p 2 kohaselt arvestab kohus vahekohtunikku määrates asjaolusid,

³² Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 503.

³³ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 [...] RT I, 15.05.2015, 2.

³⁴ Laaring, M. PSK § 148/14. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. Digitaalteavik. 2020. Veebis: <https://pohiseadus.ee/sisu/3632> (27.04.2025); RKÜKo 3-4-1-7-08, p 31.

³⁵ RKTKm 3-2-1-27-14, p 9; Jäätma, J. Kas õigusemõistmine on üksnes õiguse mõistmine? – Juridica 2016/II, lk 82.

³⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 [...] RT I, 31.12.2024, 41.

mis tagavad sõltumatu, erapooletu ja kompetentse vahekohtuniku määramise.³⁷ TsMS § 726 lg 1 järgi võib vahekohtuniku taandada, kui on olemas asjaolu, mis tekitab põhjendatud kahtluse tema erapooletuses, sõltumatuses või kompetentsuses või kui tema puhul ei ole täidetud poolte vahel kokkulepitud tingimused. Pool võib taotleda tema nimetatud vahekohtuniku taandamist, kui taandamise alus on saanud talle teatavaks pärast vahekohtuniku nimetamist.

Eesti õiguses ei ole mõisteid „erapooletus“ ja „sõltumatus“ defineeritud ning õigusteadlased on asunud seisukohale, et TsMS § 726 lg-s 1 nimetatud taandamisaluse olemasolu üle hindamiseks tuleb arvestada iga konkreetse juhtumi eripäradega³⁸. TsMS-i kommentaarides on selgitatud, et ehkki kõnealuseid mõisteid kasutatakse enamasti koos, tuleks sõltumatust käsitleda objektiivse kriteeriumina, mis puudutab vahekohtuniku seotust pooltega, ning erapooletus on subjektiivne kriteerium, mis näitab vahekohtuniku suhtumist vaidluse esemesse.³⁹ Sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel peaks lähtuma hüpoteetilisest poolte võrdsuspõhimõtet järgiva informeeritud kõrvalseisja positsioonist, kes ei lähtuks sellest, kas oleks parem, kui asja lahendaks mõni teine vahekohtunik, vaid sellest, kas nimetatud vahekohtunik oleks vaidluse lahendamiseks erapooletu ja eelarvamusteta⁴⁰. Eesti õigusteadlased on asunud seisukohale, et TsMS § 726 lg-s 1 nimetatud alustel vahekohtuniku taandamiseks ei ole vajalik, et kahtlus osutuks tõeks, vaid üksnes seda, et taandamisavaldust esitava poole vaatenurgast esineb põhjendatud kahtlus. Põhjendatud kahtlus peab siiski olema objektiivselt tuvastatav ning taandamiseks ei piisa subjektiivsest kahtlusest.⁴¹

TsMS-is sätestatud vahekohtumenetluse nõuded põhinevad Saksa tsiviilkohtumenetluse seadustikul ning UNCITRAL mudelseadusel⁴². UNCITRAL mudelseadust käsitletakse järgnevas alapeatükis. Erinevalt Saksa õigusest ja UNCITRAL mudelseadusest on TsMS § 725

---

³⁷ TsMS § 724 sätestab olukorrad, kus kohus võib poolte asemel nimetada vahekohtuniku. TsMS § 724 lg 3 järgi, kui käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juhul ei ole pool nimetanud vahekohtunikku teiselt poolelt selle kohta taotluse saamisest alates 30 päeva jooksul või kui poolte nimetatud vahekohtunikud ei suuda nende nimetamisest alates 30 päeva jooksul valida kolmandat vahekohtunikku, määrab vahekohtuniku poole avalduse alusel kohus. TsMS § 724 lg-st 4 tulenevalt, kui on ette nähtud üks vahekohtunik, kelle nimetamise korda ei ole pooled kokku leppinud ega suuda kokku leppida, määrab vahekohtuniku poole avalduse alusel kohus. TsMS § 724 lg 5 kohaselt, kui pooled on kokku leppinud vahekohtuniku nimetamise korra ja üks pool rikub korda või kui pooled või mõlemad vahekohtunikud kokkuleppele ei jõua või kui kolmas isik ei täida talle nimetamise menetlusega pandud ülesandeid, võib kumbki pool taotleda kohtult vahekohtuniku määramist, kui vahekohtuniku nimetamise korda ei ole kokku lepitud teisiti. Eeltoodust tulenevalt on TsMS § 725 lg 2 p 2 asjakohane üksnes juhul, kui esineb üks TsMS § 724 lg-tes 3-5 kirjeldatud olukordadest.

³⁸ Põldvere, P.-M. § 726/3.1.2 c. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Kirjastus Juura. 2018. Veebis: https://tsiviilkohtumenetluse-seadustik-iii.juuraveeb.ee/sisu/47997/726_vahekohtuniku_taandamine (27.04.2025).

³⁹ Põldvere, P.-M. § 726/3.1.2 b.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*,

⁴² Põldvere, P.-M. § 726/2.

lg 2 p-s 2 ja § 726 lg-s 1 toodud täiendav nõue vahekohtunikele – vahekohtunik peab olema kompetentne⁴³. Vastasel korral esineb vahekohtuniku taandamisalus TsMS § 726 lg 1 järgi.

Sellise taandamisaluse sätestamisega on Eesti seadusandja tõenäoliselt soovinud tagada vahekohtunike asjalikkust ja pädevust. Siiski on vahekohtuniku kompetentsus hinnanguline ja objektiivselt raskesti mõõdetav, mistõttu on vastava taandamisaluse rakendamine praktikas problemaatiline. Esmalt tekib küsimus, kuidas eristada vahekohtuniku kompetentsust tema kvalifikatsioonist, milles pooled võivad vahekohtumenetluse kokkuleppes kokku leppida. Teisalt riivab kompetentsus vahekohtuniku taandamisalusena poolte autonoomiat, kuivõrd nimetatud taandamisalus võimaldab ühe poole hinnangu alusel vaidlustada teise poole poolt nimetatud vahekohtuniku. TsMS-i kommentaarides on asutud seisukohale, et praktikas tuleks kompetentsust taandamisalusena käsitleda kitsalt ning võimaldada taandamist üksnes selgetel juhtudel. Selliseks selgeks juhuks on peetud näiteks olukorda, kui isik ilmselgelt ei saa aru, mida ta teeb või tegema peab ega ole seetõttu võimeline oma ülesandeid täitma (olemata seejuures piiratud teovõimega). Tõenäoliselt on võimalik ebakompetentsusele tuginedes taotleda vahekohtuniku taandamist näiteks juhul, kui vahekohtunik on teovõimetu või piiratud teovõimega.⁴⁴

1.1.5. Mudelseadused ja alaliste vahekohtute reeglid

Eelnevalt on esile toodud, et vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse nõuded on rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtted. Seetõttu on nimetatud põhimõtted üldjuhul sõnastatud ka mudelseadustes ja alaliste vahekohtute reeglites.

Üheks tunnustatud mudelseaduseks on ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse Komisjoni (*United Nations Commission On International Trade Law* ehk UNCITRAL) mudelseadus⁴⁵, mille on paljud Euroopa riigid, sh Saksamaa ja Eesti⁴⁶, võtnud eeskujuks vahekohtumenetluse sätete koostamiseks. UNCITRAL artikkel 11 sätestab, et kui isiku poole pöördutakse seoses tema võimaliku vahekohtunikuks määramisega, peab ta avalikustama kõik asjaolud, mis võivad tekitada põhjendatud kahtlusi tema erapooletuse või sõltumatuse suhtes. Vahekohtunik peab alates oma ametisse nimetamisest ja kogu vahekohtumenetluse vältel viivitamatult

---

⁴³ Põldvere, P.-M. § 726/2.

⁴⁴ Põldvere, P.-M. § 726/3.1.3 a.

⁴⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2013 and 2021, United Nations 2021. – https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/21-07996_expedited-arbitration-e-ebook.pdf (27.04.2025).

⁴⁶ Vt. käesoleva magistritöö alapeatükk 1.1.3.

avalikustama kõik sellised asjaolud pooltele ja teistele vahekohtunikele, välja arvatud juhul, kui ta on neid juba teavitanud nendest asjaoludest. Artikkel 12 sätestab, et vahekohtunikku võib taandada juhul, kui esineb põhjendatud kahtlus tema erapooletuses või sõltumatuses. Kui vahekohtuniku nimetas üks pool, saab seda vahekohtunikku taandada ainult siis, kui kahtlust tekitavatest asjaoludest saadi teada pärast tema määramist. Artikkel 13 sätestab vahekohtuniku taandamistaotluse esitamise korra, seal hulgas taandamistaotluse esitamise tähtaja.

Viiteid vahekohtunike sõltumatusetele ja erapooletusele esineb ka kõigi suuremate alaliste vahekohtute reeglites. ICC vahekohtu reeglite artikkel 11 sätestab vahekohtuniku sõltumatusete ja erapooletuse kohustuse ning artikkel 14 annab kohustuse rikkumisel aluse vahekohtuniku taandamiseks⁴⁷. Sarnaselt reguleerivad vahekohtunike sõltumatusete ja erapooletuse nõudeid Stockholmi Kaubanduskoja (*Stockholm Chamber of Commerce* ehk SCC) vahekohtu reeglite artiklid 18 ja 19⁴⁸ ning Rahvusvahelise Spordiarbitraaži (*Court of Arbitration for Sport* ehk CAS) reeglite artiklid R33 ja R34⁴⁹.

Eeltoodust nähtub, et vahekohtunike sõltumatusete ja erapooletuse põhimõtted on juurdunud rahvusvahelises vahekohtumenetluses. Nii UNCITRAL mudelseadus kui ka tunnustatud alaliste vahekohtute reeglid kohustavad vahekohtunikke oma ülesannete täitmisel tegutsema sõltumatult ja erapooletult. See tähendab, et tegemist ei ole pelgalt formaalsete nõuetega, vaid oluliste väärtustega vahekohtumenetluse legitiimsuse ja usaldusväarsuse tagamiseks.

1.2. Kohtupraktika

Eelnevas jaos käsitletud kehtiva õiguse kohaselt saab asuda seisukohale, et sõltumatusete ja erapooletuse põhimõtted on vahekohtumenetluses keskse tähtsusega. Põhimõtteid on peetud vahekohtumenetluse oluliseks tunnuseks ning põhimõtte järgimisel on võimalik tagada, et vahekohtumenetlus oleks legitiimne ja usaldusväärne.

Alljärgnevalt analüüsitakse, kuidas Euroopa Inimõiguste Kohtu, Saksa ja Eesti ning teiste jurisdiktsioonide kohtupraktikas on sisustatud sõltumatusete ja erapooletuse mõisteid. Peatüki eesmärk on kaardistada standardid, mille alusel hinnata põhimõtete järgimist, võrrelda kohtute

---

⁴⁷ Rahvusvahelise Kaubanduskoja vahekohtureeglid. 2021. – <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (27.04.2025).

⁴⁸ Stockholmi Kaubanduskoja vahekohtureeglid. – https://sccarbitrationinstitute.se/wp-content/uploads/2024/12/SCC_Arbitration_Rules_2023_English.pdf (27.04.2025).

⁴⁹ Rahvusvahelise Spordiarbitraaži vahekohtumenetluse reeglid. – <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html> (27.04.2025).

lähenemisviise ning tuua välja kohtute suunised põhimõtete paremaks järgimiseks vahekohtumenetluses.

1.2.1. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

Varasema arusaama kohaselt olid vahekohtumenetlus ja inimõigused kaks eraldiseisvat ja mitteseotud õigusliku diskursuse ja praktika valdkonda. Inimõigustel on avalik-õiguslik mõõde, kuna nende eesmärk on kaitsta üksikisikuid võimu kuritarvitamise eest riigiorganite poolt, samas vahekohtumenetluse eesmärk on lahendada eraõiguslike vaidlusi. Siiski on üha enam leidnud kinnitust seisukoht, et vahekohtumenetlusel võib olla otsene ja kaudne mõju inimõigustele.⁵⁰

Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) on oma praktikas hinnanud EIÕK artikkel 6(1) kohaldamist vahekohtumenetluse suhtes, muu hulgas on EIK selgitanud, millises ulatuses tuleb vahekohtumenetluses lähtuda EIÕK artiklis 6(1) sätestatud menetluslikest põhiõigustest.

EIK on 23.02.1999 lahendis *Suovaniemi ja teised vs. Soome* analüüsinud seda, millistel tingimustel saab vahekohtumenetluse suhtes kohaldada EIÕK artiklit 6. Nimetatud kaasuse asjaolude kohaselt kuulus kaebajatele (Suovaniemi ja tema pereliikmed) enamusosalus Soome kõrgtehnoloogia ettevõttes. Seoses ettevõtte kiire kasvu ja ulatuslike investeeringutega tekkisid ettevõttel likviidsusprobleemid, mille lahendamiseks pakkus pank välja ettevõtte finantseerimist tingimusel, et kaebajad müüvad suure osa ettevõtte aktsiatest pangale ning muudetakse ettevõtte juhtimisstruktuuri, millega pank omandab märkimisväärse kontrolli ettevõtte üle. Kaebajad olid panga ettepanekuga nõus. Ühtlasi lepiti kokku, et pooltevahelised erimeelsused lahendatakse vahekohtumenetluses. Tehingu järgselt tekkisid poolte vahel suured erimeelsused, muu hulgas asus pank kaebajaid süüdistama valeandmete esitamises ettevõtte majandusliku olukorra kohta. Erimeelsuste lahendamiseks algatasid kaebajad vahekohtumenetluse. Vahekohtunike koosseisu moodustamisel valisid ühe vahekohtuniku kaebajad, teise vahekohtuniku pank ning kolmanda vahekohtuniku määrasid poolte poolt valitud vahekohtunikud. Vahekohtumenetluse käigus esitasid kaebajad vastuväite panga poolt valitud vahekohtuniku erapoolikuse osas. Vahekohtunik kinnitas pooltele, et ei esine asjaolusid, mis takistaksid tal vahekohtunikuks olemist.⁵¹ Seetõttu olid kaebajad nõus, et nimetatud

---

⁵⁰ Gao, W. The ECHR in action: its applicability and relevance for arbitration. *The International Journal of Human Rights*. 2022. Vol 26/9, lk 1068.

⁵¹ EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.

vahekohtunik jätkab oma ülesannete täitmist. Kuivõrd vahekohus jättis kaebajate nõuded rahuldamata, pöördusid kaebajad Soome kohtu poole, nõudes vahekohtu otsuse tühistamist tulenevalt vahekohtunike erapoolikusest. Soome ringkonnakohus ja ülemkohus jätsid kaebajate taotluse rahuldamata.⁵²

EIK asus asjas seisukohale, et vabatahtlik loobumine kohtumenetlusest vahekohtumenetluse kasuks on EIÕK artikli 6 kohaselt lubatav, kuid sellist loobumist ei peaks tingimata käsitlema kõigist artiklis 6 sätestatud õigustest loobumisena. EIÕK tulenevatest õigustest loobumine on kehtiv ainult niivõrd, kuivõrd selline loobumine on lubatav.⁵³ Varasemas praktikas on EIK asunud näiteks seisukohale, et õigusest avalikule ärakuulamisele võib kehtivalt loobuda ka kohtumenetluses⁵⁴. *Suovaniemi ja teised vs. Soome* lahendis asus EIK seisukohale, et eelnev kehtib *a fortiori* ka vahekohtumenetluse kohta, mille üks eesmärk on sageli just avalikkuse vältimine. Kaebuse osas märkis EIK, et käesoleval juhul olid kaebajad ühemõtteliselt loobunud erapooletust vahekohtunikust. Lisaks sellele, et pooled allutasid end vahekohtumenetlusele vabatahtlikult, olid EIK hinnangul kaebajad vahekohtumenetluse käigus vabatahtlikult loobunud erapooletust vahekohtunike koosseisust. Olgugi et kaebajatele olid teada asjaolud, mis viitasid vahekohtunike erapoolikusele, loobusid nad vahekohtuniku vaidlustamisest, usaldades seeläbi vaidluse lahendamise väidetavalt erapoolikule vahekohtu koosseisule.⁵⁵

Suovaniemi ja teised vs. Soome lahend on oluline hindamaks, mil määral saavad pooled vahekohtumenetluse kasuks otsustamisel loobuda EIÕK artiklist 6(1) tulenevatest menetluspõhiõigusest. Vabatahtliku vahekohtumenetluse puhul ei ole välistatud, et pooled loobuvad ka õigusest sõltumatule ja erapooletule kohtule. Juhul, kui vahekohtumenetluses on võimalus esitada vastuväide vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse osas ja pool seda tähtaegselt ei tee, võib asuda seisukohale, et pool on sõltumatust ja erapooletust vahekohtunikust loobunud ja seega minetanud õiguse väitele hiljem (nt. kohtumenetluses) tugineda.

28.10.2010 lahendis *Suda vs. Tšehhi Vabariik* ei analüüsinud EIK küll vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid, kuid selgitas, millisel juhul on tegemist kohustusliku

---

⁵² EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ EIKo 11855/85, *Håkansson ja Stureson vs. Rootsi*.

⁵⁵ EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.

vahekohtuga. Samuti kinnitas EIK, et kohustusliku vahekohtumenetluse korral peavad pooltele olema tagatud EIÕK artikkel 6 lg-s 1 nimetatud menetluslikud põhiõigused.⁵⁶

Kaasuse asjaolude kohaselt oli kaebaja aktsiaseltsi vähemusaktsionär. Aktsiaseltsi üldkoosolekuga otsustati ettevõtte likvideerida ilma ametliku lõpetamiseta ning anda aktsiaseltsi vara üle enamusaktsionärile. Vastavalt aktsionäride lepingule oli kaebajal õigus vaidlustada talle määratud aktsiate väljaostu väärtus vahekohtumenetluses. Vahekohtumenetluse kokkuleppe kohaselt sai kumbki aktsionär (s.o kaebaja ja enamusaktsionär) valida vahekohtuniku ning valitud isikud said omakorda valida kolmanda vahekohtuniku. Pooled said vahekohtunikke valida aktsiaseltsi nimekirjast.⁵⁷

Kaebaja vaidlustas aktsiate väljaostu väärtuse Tšehhi piirkonnakohtus ja hiljem Tšehhi Ülemkohtus. Kohtud ei võtnud kaebaja kaebust menetlusse. Mõlemad kohtud nõustusid enamusaktsionäri seisukohtadega, et kaebaja oleks pidanud aktsiate väljaostu väärtuse vaidlustama vahekohtumenetluses, kuivõrd vastavalt pooltevahelisele lepingule oli vaidluse lahendamise pädevus vahekohtul.⁵⁸ Kaebaja esitas kaebuse ka Tšehhi Konstitutsioonikohtule, leides, et tema õigust õiglasele kohtulikule arutamisele on kaebuse menetlusse mittevõtmisega rikutud ning vahekohtuklausel, mis on samaväärne põhiseaduslikust õigusest loobumisega, peab tulenema poolte isiklikust tahtest, mida ei saa asendada kolmanda isiku tegevusega. Tšehhi Konstitutsioonikohus jättis kaebuse rahuldamata, märkides kokkuvõtvalt, et käesoleval juhul ei piiratud kaebaja õigust kohtulikule kaitsele, kuivõrd kaebajal oli võimalus oma õiguste kaitseks pöörduda vahekohtu poole.⁵⁹

EIK kordas *Suda vs. Tšehhi Vabariik* lahendis varasemat praktikat, leides, et kuigi riiklikust kohtumenetluses loobumine vahekohtumenetluse kasuks on EIÕK artiklit 6 arvestades lubatud, peab vahekohtumenetlus tagama artiklis 6 sätestatud õiglase menetluse garantiid. Isik võib loobuda riiklikust kohtumenetlusest, kuid selline loobumine peab olema vabatahtlik, ühemõtteline ja lubatav.⁶⁰ EIK hinnangul ei olnud kaebaja käesoleval juhul vabatahtlikult vahekohtumenetlusega nõustunud⁶¹. Samuti märkis kohus, et käesoleval juhul jätsid Tšehhi kohtud kaebaja vaidluse menetlusse võtmata põhjusel, et vahekohtumenetluse kokkulepe oli

---

⁵⁶ EIKo 1643/06, *Suda vs. Tšehhi Vabariik*.

⁵⁷ *Ibidem*, p-d 5-6.

⁵⁸ *Ibidem*, p-d 8-9.

⁵⁹ *Ibidem*, p-d 10-11.

⁶⁰ *Ibidem*, p 48.

⁶¹ *Ibidem*, p 50.

õiguspäraselt sõlmitud ning sellest tulenevalt puudus kohtutel pädevus vaidlust lahendada.⁶² Kaebaja ainus võimalus oma õiguste kaitsmiseks oli pöörduda vahekohtusse, mida ta ei olnud ise valinud. Isegi kui vahekohus oleks kaebaja suhtes langetanud otsuse, oleksid kaebaja võimalused otsuse vaidlustamiseks piiratud.⁶³ Kuivõrd antud juhul oli kaebaja suhtes tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega, hindas EIK ka seda, kas aktsiaseltsi vahekohtumenetlus oleks taganud kaebajale piisavad menetlusõiguslikud põhiõigused EIÕK artikli 6 tähenduses. EIK leidis, et käesoleval juhul ei vastanud aktsiaseltsi vahekohtumenetlus artikli 6(1) nõuetele, muu hulgas põhjusel, et aktsiaseltsi vahekohtu puhul ei olnud tegemist seaduslikult moodustatud kohtuga. EIK põhjendas eeltoodut asjaoluga, et vahekohtuniku koosseisu sai valida üksnes aktsiaseltsi nimekirjas seast.⁶⁴

Suda vs. Tšehhi Vabariik lahendist saab järeldada, et kohustusliku vahekohtumenetluse korral peab menetlus vastama EIÕK artikli 6 nõuetele, sealhulgas peab vahekohus olema loodud seaduse alusel või seadusega kooskõlas, õiglane ja võimaldama vaidluse sõltumatut ja erapooletut lahendamist.

Varasemas lahendis *Lithgow ja teised vs. Suurbritannia* hindas EIK kohustusliku vahekohtumenetluse raames samuti küsimust, kas ja millisel juhul vastab vahekohus kohtu mõistele EIÕK artikkel 6 lg 1 tähenduses. Nimetatud asjas leidis kohus, et seaduse alusel loodud kohus artikkel 6 lg 1 tähenduses võib hõlmata ka organit, mis on loodud piiratud arvu konkreetsete küsimuste lahendamiseks. Eeltoodut tingimusel, et vastav organ tagab pooltele menetluslikud põhiõigused.⁶⁵

Spordi vahekohtumenetluse valdkonnas on kahtlemata kõnekaim EIK 02.10.2018 lahend *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*.⁶⁶ Nimetatud lahendis käsitles EIK kahte erinevat spordiga seotud vahekohtumenetlust CAS-is - üks juhtum puudutas jalgpallurit Adrian Mutut, kes pidi CAS-i otsuse järgi maksma Chelsea jalgpalliklubile suure hüvitise lepingu rikkumise eest⁶⁷. Teine juhtum puudutas kiiruisutajat Claudia Pechsteini, kes mõisteti süüdi dopingu kasutamises ja talle määrati CAS-i poolt kaheaastane võistluskeeld⁶⁸.

---

⁶² EIKo 1643/06, *Suda vs. Tšehhi Vabariik*, p 50.

⁶³ *Ibidem*, p 52.

⁶⁴ *Ibidem*, p 54

⁶⁵ EIKo nr 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81, *Lithgow ja teised vs. Suurbritannia*, p-d 200-201.

⁶⁶ EIKo 40575/10 ja 67474/10, *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*.

⁶⁷ *Ibidem*, p-d 14-15.

⁶⁸ *Ibidem*, p-d 19-21

Mõlemad sportlased esitasid CAS-i lahendi peale kaebuse Šveitsi föderaalkohtule, nõudes CAS-i otsuse tühistamist. Pechstein tugines kaebuse esitamisel muu hulgas väitele, et CAS ei olnud otsuse tegemisel sõltumatu ja erapooletu vastavalt EIÕK artiklile 6(1). Pechstein väitis, et CAS-i suhtes kohaldatavate menetlusnormide kohaselt võivad mõlemad vaidluspooled nimetada kumbki oma valitud vahekohtuniku, kuid neil ei ole mingit mõju kolmanda vahekohtuniku kui vahekohtu esimehe määramisele, kelle tegelikult nimetab CAS-i kohtukantselei, eelkõige selle peasekretär. CAS-i rahastasid spordialaliidud ja sellest tulenevalt tähendas see vahekohtunike nimetamise süsteem, et CAS-i kohtukantselei valitud vahekohtunikud kaldusid soosima spordialaliite. Lisaks sellele oli Pechsteini kohtuasja lahendanud komisjoni esimees olnud dopingus süüdistatavate sportlaste suhtes erapoolik, sest ta oli varem alati keeldunud dopingus süüdistatavate sportlaste poolt vahekohtunikuks nimetamisest, eelistades alati esindada spordialaliite.⁶⁹ Pechstein väitis lisaks, et vahekohtunikud tuli valida Rahvusvahelise Spordiarbitraaži Nõukogu (inglise keeles *International Council of Arbitration for Sport*) koostatud nimekirjast, kellest valdava enamuse nimetasid spordialaliidud. Pechstein oli seisukohal, et selle nimekirja koosseis ei taganud seega sportlaste huvide tasakaalustatud esindatust võrreldes spordialaliitude huvidega.⁷⁰ Pechsteini hinnangul viitas CAS-i sõltumatus ja erapooletus puudumisele seegi, et vahekohtu otsus saadeti enne allkirjastamist CAS-i peasekretärile. Vastavalt CAS-i menetlusreeglite artikkel R59 lg-le 2 oli peasekretäril lisaks võimalusele teha otsuses formaalseid parandusi ka õigus juhtida vahekohtu tähelepanu olulistele põhimõttelistele küsimustele. Seda ka olukorras, kus CAS-i peasekretär ise ei täitnud vahekohtuniku ülesandeid.⁷¹

EIK asus häälteenamusega seisukohale, et CAS ei ole rikkunud vahekohtumenetluse pidamisel sõltumatus ja erapooletuse nõudeid vastavalt EIÕK artiklile 6. Nimelt leidis EIK, et isegi arvestades Rahvusvahelise Spordiarbitraaži Nõukogu poolt CAS-i vahekohtunike määramise viiside ning Rahvusvahelise Spordiarbitraaži Nõukogu ja spordialaliitude vaheliste orgaaniliste sidemete koosmõju ei kujuta Šveitsi Föderaalkohtu otsus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6(1) rikkumist, kuna Pechstein ei suutnud veenvalt tõendada, et esineb kahtlus CAS-i vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus suhtes.⁷²

---

⁶⁹ EIKo 40575/10 ja 67474/10, *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*, p 124.

⁷⁰ *Ibidem*, p 125.

⁷¹ *Ibidem*, p 126.

⁷² *Ibidem*, p-d 157-159; Rigozzi, A. Sports Arbitration and the European Convention of Human Rights – Pechstein and Beyond. *New Developments in International Commercial Arbitration*. Stämpfli: 2020, lk 91.

EIK otsusele esitasid ühise eriarvamuse EIK kohtunikud Helen Keller ja Georgios A. Serghides, kes ei nõustunud EIK otsuse seisukohaga ning leidsid, et EIK oleks pidanud rahuldama Pechsteini kaebuse osas, mis puudutas CAS-i sõltumatuse ja erapooletuse puudumist. Eriarvamuses kritiseerisid kohtunikud seda, et enamus küll tunnistas Rahvusvahelise Spordiarbitraaži Nõukogu „mõju“ vahekohtunike nimekirja koostamisele, kuid samas ei uskunud enamus, et see „mõju“ oleks võinud mõjutada CAS-i vahekohtunike nimekirja kantud vahekohtunike sõltumatust ja/või erapooletust. Lisaks ei jõudnud enamus järeldusele, et see „mõju“ oleks võinud mõjutada vahekohtunikke, kes lahendasid vaidlust käesolevas kohtuasjas. Eriarvamuse kohaselt oleks EIK pidanud otsuse tegemisel piirduma viitega Šveitsi Föderaalkohtu otsusele, milles on eelkõige märgitud järgmist: „[...] pärast 1994. aasta reformi vastab vahekohtunike nimekirja süsteem nüüd vahekohtute suhtes kohaldatavatele põhiseaduslikele sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele“.⁷³ Eriarvamuses juhiti tähelepanu ka sellele, et EIK kohtupraktika kohaselt ei piisa sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel sellest, kui üksikud vahekohtunikud on sõltumatud – kogu vahekohtu süsteem peab looma sõltumatu ja tasakaalustatud mulje. EIK varasema praktika kohaselt ei ole aktsepteeritav, kui näiteks töökohus koosneb peamiselt tööandjate esindajatest. Eriarvamuse kohaselt peaks sama põhimõtte kehtima ka CAS-i puhul.⁷⁴

EIK praktikast nähtub seega, et EIÕK artikli 6(1) alusel ei ole välistatud riiklikust kohtumenetlusest loobumine vahekohtumenetluse kasuks, kuid selline loobumine peab olema vabatahtlik, ühemõtteline ja lubatav (*Suda vs. Tšehhi Vabariik*). Vabatahtliku vahekohtumenetluse korral on riiklikust kohtumenetlusest loobumine EIÕK artikli 6 kohaselt lubatav, kuid sellist loobumist ei peaks tingimata käsitlema kõigist artiklis 6 sätestatud õigustest loobumisena (*Suovaniemi ja teised vs. Soome*). Kohustusliku vahekohtumenetluse korral peab aga pooltele tagama EIÕK artikkel 6 lg-s 1 nimetatud põhiõigused, sh asja lahendamine sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt (*Suda vs. Tšehhi Vabariik, Lithgow ja teised vs. Suurbritannia*). Lisaks ei ole oluline üksnes konkreetse vahekohtuniku sõltumatus ja erapooletus, vaid vahekohtumenetluse süsteem peab võimaldama sõltumatu ja erapooletu vahekohtunike koosseisu valimist – seda seisukohta toetasid kohtunikud Keller ja Serghides oma eriarvamuses *Mutu ja Pechstein vs. Šveits* lahendis.

---

⁷³ EIKo 40575/10 ja 67474/10, *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*, Keller ja Serghides eriarvamus, p 7.

⁷⁴ *Ibidem*, p 13.

1.2.2. Saksa kohtupraktika

Alljärgnev alapeatükk keskendub sellele, kuidas on Saksamaa kõrgeim kohus (saksa keeles *Bundesgerichtshof* ehk BGH) oma praktikas sisustanud sõltumatuse ja erapooletuse mõisteid. Eespool on selgitatud, et Saksamaal on ZPO tähenduses vahekohtuga tegemist juhul, kui õigusemõistmist teostab sõltumatu ja erapooletu organ. Seetõttu on oluline tuvastada, kuidas BGH sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid oma praktikas tõlgendab ja rakendab. Kohtupraktika analüüsis hinnatakse, kuidas eristab BGH sõltumatuse ja erapooletuse mõisteid, samuti seda, millised on vahekohtumenetlusele esitatavad nõuded ZPO-s sätestatud nõuete täitmiseks.

BGH on oma praktikas asunud seisukohale, et sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel on oluline lähtuda objektiivsetest kriteeriumitest. Nimelt on BGH sedastanud, et alus vahekohtuniku taandamiseks esineb olukorras, kus poole seisukohalt on kõigi asjaolude mõistlikul hindamisel põhjust kahelda vahekohtuniku erapooletuses ja objektiivses suhtumises. Eeltoodu ei eelda, et vahekohtunik oleks tegelikult erapoolik. Vahekohtuniku taandamiseks piisab sellest, kui tema käitumine või asjaolud võivad jätta mulje, et ta ei pruugi olla täiesti erapooletu ja objektiivne.⁷⁵ See tähendab, et sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumiseks piisab põhjendatud kahtlusest, mida BGH on ka varasemas praktikas kinnitanud⁷⁶.

Sarnaselt EIK lahendile *Suovaniemi ja teised vs. Soome* on BGH asunud seisukohale, et juhul, kui pool on teadlik võimalikest vahekohtuniku erapoolikuse kahtlustest, kuid ei esita õigeaegselt taandamistaotlust, võib seda lugeda õigusest loobumiseks hiljem vastavaid vastuväiteid esitada. BGH 12.01.2023 otsuse kohaselt ei saa üldjuhul pärast vahekohtu otsuse tegemist vahekohtuniku erapoolikusele tugineda⁷⁷. Vahekohtuniku avalikustamiskohustuse rikkumisel on oluline tuvastada, kas avalikustamata asjaolud oleksid olnud piisava kaaluga vahekohtuniku taandamiseks⁷⁸. Seega avalikustamiskohustuse rikkumisel ei hinnata seda, kas

⁷⁵ BGH, I ZB 36/21, 21.04.2022, Rn 39. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=43493b96ad8477a00a695a83b9f0f7d2&nr=130885&anz=1&pos=0> (27.04.2025). Vt. ka Baieri Ülemkohtu otsus: BayObLG, 102 SchH 49/24 e, 14.11.2024. – <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2024-N-32012?hl=true-> (27.04.2025).

⁷⁶ BGH, I ZB 1/16 02.05.2017, Rn 52 – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=8f1097ff2ba1286b8b0920c86e1978ce&nr=79246&anz=3&pos=1> (27.04.2025).

⁷⁷ BGH, I ZB 41/22, 12.01.2023, Rn 28. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=810cfb1fe0175b1df7e328a10bcf5c1f&nr=132910&anz=1&pos=0> (27.04.2025).

⁷⁸ BGH, I ZB 41/22, 12.01.2023, Rn 29.

taandamistaotlus on esitatud õigeaegselt, vaid seda, kas avalikustamata jäänud info oleks õigustanud vahekohtuniku taandamist nõuetekohase taandamistaotluse esitamisel.

Eelnevalt on samuti selgitatud, et Saksa õiguse kohalt on oluline tuvastada, kas spordivaidlusi lahendav organ vastab ZPO-s sätestatud vahekohtu tunnustele⁷⁹. Nimetatud küsimust on BGH põhjalikult käsitlenud 04.11.2021 otsuses, hinnates, kas jalgpallialaliidu loodud spordivaidlusi lahendav organ on käsitletav vahekohtuna ZPO tähenduses⁸⁰.

Kaasuse asjaolude kohaselt sõlmis Saksamaa jalgpalliklubi FC Carl Zeiss Jena 2018. aasta alguses Saksamaa Jalgpalliliiduga (saksa keeles *Deutscher Fußball-Bund* ehk DFB) vahekohtumenetluse kokkuleppe. Kokkuleppe kohaselt valiti DFB vahekohtu koosseis kinnisest nimekirjast ning koosseisu pidi kuuluma kolm liiget – esimees (saksa keeles *Vorsitzender*) ja kaks kaasistujat (saksa keeles *Beisitzer*). Ühe kaasistuja valis FC Carl Zeiss Jena, teise kaasistuja valis DFB, eesistuja valisid klubi ja DFB ühiselt. 2018. aasta suvel toimunud 3. liiga jalgpallimängudel leidis aset mitu juhtumit, kus FC Carl Zeiss Jena poolehoidjad mässasid jalgpallistaadionil – nimetatud jalgpalliklubi fännid süütasid erinevaid pürotehnilisi esemeid ning viskasid väljakule prahti. Selle eest määras DFB vahekohus jalgpalliklubile trahvi. FC Carl Zeiss Jena nõudis DFB vahekohtu otsuse tühistamist riiklikus kohtus, leides muu hulgas, et DFB vahekohus ei olnud vahekohus ZPO tähenduses.⁸¹

BGH sedastas otsuses, et vahekohtu olemasolu ZPO tähenduses saab jaatada üksnes juhul, kui õigusvaidluse üle otsustab sõltumatu ja erapooletu organ. Juhul, kui vahekohtu otsuse teeb isik endaga seotud asjas või kui vahekohus tegutseb ühe poole juhiste järgi või ühe poole organina, ei saa olla tegemist vahekohtuga. Vahekohus peab olema kolmas neutraalne osapool.⁸² Antud juhtumi puhul asus BGH seisukohale, et DFB vastab ZPO vahekohtu mõistele – DFB vahekohus ei olnud struktuurselt seotud DFB endaga ning pooltel oli menetluses võrdne võimalus nimetada vahekohtunike koosseis⁸³. Täiendavalt märkis BGH, et asjaolu, et vahekohtunike koosseis tuli valida suletud nimekirja alusel, ei mõjutanud käesoleval juhul vahekohtu sõltumatust ja erapooletust. BGH viitas otsuses EIK lahendile *Mutu ja Pechstein* vs.

---

⁷⁹ Vt. käesoleva magistriröö alapeatükk 1.1.3.

⁸⁰ BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=6fdf45fdc4fb3db567b4c310083ce7a5&nr=124572&anz=1&pos=0> (27.04.2025).

⁸¹ BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021, Rn 1-6.

⁸² *Ibidem*, Rn 9.

⁸³ *Ibidem*, Rn 10-11.

Šveits, leides, et juhul, kui üks pool ei oma määravat mõju nimekirja koostamisele, ei ole tegemist sõltumatuse ja erapooletuse nõude rikkumisega.⁸⁴

Eelviidatud BGH praktikast nähtub, et sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel on olulised objektiivsed kriteeriumid. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumiseks peab esinema põhjendatud kahtlus, et põhimõtteid on rikutud. Selleks, et tugineda põhimõtete rikkumisele, tuleb Saksa kohtupraktika kohaselt esitada vastuväide õigeaegselt ning üldjuhul tuleb seda teha enne vahekohtu otsuse tegemist. Vastasel korral on põhimõtetele tuginemise võimalused piiratud. Lisaks on BGH praktikas rõhutatud, et sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtted on olulised kriteeriumid hindamaks, kas tegemist on vahekohtuga ZPO tähenduses.

1.2.3. Riigikohtu praktika

Riigikohtu praktika vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel on piiratud ning Riigikohus on teinud üksikuid sisulisi lahendeid põhimõtete rakendamise kohta. Siiski on Riigikohus selgitanud, millistel juhtudel võib vahekohtuniku sõltuvus ja erapoolikus viia vahekohtu otsuse tühistamiseni või tunnustamisest keeldumiseni, seda nii põhiseaduse kui ka New Yorgi Konventsiooni valguses. Alljärgnevalt vaadeldakse Riigikohtu seisukohti, mis puudutavad vahekohtuniku erapooletuse hindamist ning selle mõju vahekohtu otsuse kehtivusele. Alapeatüki lõpus on analüüsitud ka Riigikohtu lahendit, kus Riigikohus pööras tähelepanu vahekohtu olemasolu küsimusele TsMS-i tähenduses.

Riigikohus on varasemalt asunud seisukohale, et vahekohtumenetlus riivab oluliselt isiku põhiõigust kohtulikule kaitsesele, mistõttu tuleb kohtul olla vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamisel tähelepanelik ja kontrollida, ega isiku põhiõigusi ei olnud vahekohtumenetluses rikutud⁸⁵. Seda muu hulgas põhjusel, et vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamine välistab vahekohtu otsuse tühistamise (TsMS § 752 lg 2) ja vahekohtu otsuse täidetavaks tunnistamise peale ei saa edasi kaevata (TsMS § 756 lg 4).

Vahekohtu otsuse tühistamise (TsMS § 752) osas on Riigikohus asunud seisukohale, et New Yorgi konventsiooni artikkel 5 reguleerib ammendavalt vahekohtu otsuse tunnustamisest keeldumise alused, millest tuleneb ka rahvusvaheliselt tunnustatud järeldus, et vahekohtu otsuse sisulist õigsust tunnustamismenetluses ei kontrollita. Siiski on võimalik erandlikel

---

⁸⁴ BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021, Rn 13.

⁸⁵ RKTkm 3-2-2-1-14, p 13.

juhtudel piiratult hinnata vahekohtu otsuse sisulist tulemust selle kaudu, et analüüsitakse vahekohtu otsuse tunnustamise võimalikku vastuolu tunnustava riigi avaliku korraga.⁸⁶ Riigikohus kinnitas seejuures varasemat seisukohta, et Eesti õiguses esineb vastuolu avaliku korraga juhul, mil vahekohtu otsuse oleks langetanud vahekohtunik, kes samal ajal esindab ühe vahekohtumenetluse poole huve⁸⁷. See tähendab, et Riigikohtu hinnangul esineb vastuolu Eesti avaliku korraga juhul, kui vahekohtunik ei ole õigusmõistmisel sõltumatu ja erapooletu.

Riigikohus on vahekohtuniku sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete rikkumise tagajärgi käsitlenud sisuliselt ühel korral. Nimelt on Riigikohus leidnud, et vahekohtu otsuse tühistamine või selle tunnustamisest keeldumine vahekohtuniku erapoolikuse tõttu on võimalik, kui poolel ei olnud võimalik asjakohast vastuväidet varem maksma panna. Vahekohtuniku erapoolikusele saab vahekohtumenetluses tugineda eelkõige TsMS §-des 726 ja 727 sätestatud võimaluse kaudu esitada vahekohtuniku taandamise avaldus. Ainult siis, kui vahekohtuniku erapoolikusele viitavad asjaolud selguvad alles pärast vahekohtumenetlust, on neile võimalik tugineda vahekohtu otsuse tühistamise või tunnustamise menetluses. Neid asjaolusid peab kohus hindama omal algatusel.⁸⁸ Sisuliselt ühtib Riigikohtu praktika nii Euroopa Inimõiguste Kohtu⁸⁹ kui ka Saksa kõrgeima kohtu⁹⁰ praktikaga, mille kohaselt pool minetab õiguse tugineda sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete rikkumisele, kui pool ei esita vastavat vastuväidet õigeaegselt.

Riigikohus on ühes lahendis hinnanud ka spordivaidluse lahendamist vahekohtumenetluses. Kõnealune lahend ei käsitle küll sõltumatus ja erapooletuse põhimõtteid, kuid kolleegium sedastas sarnaselt Saksa kohtupraktikale⁹¹, et vahekohtu otsuse kehtivuse üle otsustamisel on esmalt oluline tuvastada, kas tegemist on üldse vahekohtumenetlusega⁹². Nimetatud kaasuse asjaolude kohaselt määras Eesti Jalgpalli Liit (edaspidi EJL) apellatsioonikomisjoni otsusega

---

⁸⁶ RKTkm 2-18-4731, p 15.1.

⁸⁷ RKTkm 2-18-4731, p 15.2; RKTkm 3-2-1-186-15, p 12.

⁸⁸ RKTkm 3-2-1-186-15, p 14.

⁸⁹ EIK praktika kohaselt juhul, kui vahekohtumenetluses on võimalus esitada vastuväide vahekohtuniku sõltumatus ja erapooletuse osas ja pool seda tähtaegselt ei tee, võib asuda seisukohale, et pool on sõltumatust ja erapooletust vahekohtunikust loobunud ja seega minetanud õiguse väitele hiljem tugineda; vt. EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.

⁹⁰ BGH on asunud seisukohale, et juhul, kui pool on teadlik võimalikest vahekohtuniku erapoolikuse kahtlustest, kuid ei esita õigeaegselt taandamisaotlust, võib seda lugeda õigusest loobumiseks hiljem vastavaid vastuväiteid esitada; vt. Vt. BGH, I ZB 41/22, 12.01.2023.

⁹¹ BGH on sedastanud, et vahekohtu olemasolu ZPO tähenduses saab jaatada üksnes juhul, kui õigusvaidluse üle otsustab sõltumatu ja erapooletu organ. Juhul, kui vaidlusi lahendav organ teeb enda nimel lahendi, ei ole tegemist vahekohtuotsusega, vaid pigem juhtorgani tegevusega; vt. BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021.

⁹² RKTkm 3-2-1-150-14, p 10.

hagejale mängukeelu. Hageja palus kohtul tuvastada EJL apellatsioonikomisjoni otsuse tühisus või tunnistada otsus kehtetuks.⁹³

Riigikohus juhtis lahendis tähelepanu sellele, et madalama astme kohtud ei võtnud asja lahendades seisukohta, kas kõnealuse juhtumi puhul vahekohtumenetlus toimus või mitte. Nimelt ei hinnanud kohtud, kas tegemist oli vahekohtu otsusega nagu väitis kostja või hoopis EJL organi otsusega nagu leidis hageja.⁹⁴

Arvestades Riigikohtu suuniseid asus Tallinna Ringkonnakohus 02.04.2015 otsuses seisukohale, et kaasuse asjaolude kohaselt ei toimunud antud juhul vahekohtumenetlust. Ringkonnakohtu seisukoha kohaselt ei ole EJL põhikirja ega ka apellatsioonikomisjoni reglemendi põhjal võimalik järeldada, et EJL apellatsioonikomisjoni puhul oleks tegemist vahekohtuga. Ringkonnakohus juhtis tähelepanu, et apellatsioonikomisjon on ühe menetlusosalise, EJL, poolt moodustatud organ, mille tõttu ei saa seda pidada sõltumatuks ja erapooletuks vahekohtuks. Samuti ei ole EJL põhikirjas sõnaselgelt sätestatud, et apellatsioonikomisjoni puhul on tegemist vahekohtuga.⁹⁵

Sõltumata piiratud praktikast on ka Riigikohus kinnitanud seisukohta, et vahekohtuniku erapooletus on oluline kriteerium vahekohtu otsuse tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise hindamisel. Samuti nähtub viimasena viidatud Tallinna Ringkonnakohtu lahendi põhjal, et sõltumatus ja erapooletus on olulised tuvastamiseks, kas tegemist on üldse vahekohtuga. Sarnaselt EIK praktikale⁹⁶ on Riigikohus sedastanud, et vahekohtu otsuse tühistamine või selle tunnustamisest keeldumine vahekohtuniku erapoolikuse tõttu on võimalik juhul, kui poolel ei olnud asjakohast vastuväidet võimalik varem maksma panna. Riigikohus on New Yorgi Konventsiooni tõlgendades kinnitanud, et tunnustamismenetluses vahekohtu otsuse sisulist õigust ei kontrollita, kuid erandjuhul on see võimalik, kui otsus või sellele eelnenud menetlus on vastuolus Eesti avaliku korraga. Vastuolu avaliku korraga esineb Riigikohtu praktika järgi muu hulgas juhul, kui vahekohtunik ei ole olnud sõltumatu ja erapooletu.

---

⁹³ RKTKm 3-2-1-150-14, p 1.

⁹⁴ RKTKm 3-2-1-150-14, p 10.

⁹⁵ TlnRgKm 2-13-53167.

⁹⁶ EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.

1.2.4. Teiste jurisdiktsioonide praktika

Nii EIK, Saksa kui ka Eesti kohtupraktikast nähtub, et vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus omavad olulist rolli vahekohtumenetluses. Sarnaseid seisukohti toetavad ka mitmed teised New Yorgi konventsiooni ja EIÕK-ga ühinenud riikide kohtud.

Alljärgnevalt käsitletakse valitud näiteid rahvusvahelisest kohtupraktikast, keskendudes eeskätt sellele, kuidas on tõlgendatud ja kohaldatud New Yorgi konventsiooni artikleid V(1)(d) ja V(2)(b). Näited teiste riikide kohtupraktikast täiendavad eelnevalt esitatud kohtute tõlgendusi ning kinnitavad, et ka teistes jurisdiktsioonides on vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtted olulised vahekohtumenetluse õiguspärasuse hindamisel.

Eri riikide kohtupraktika New Yorgi konventsiooni artiklite V(1)(d) ja V(2)(b) kohaldamisel kannab olulist rolli viidatud sätete tõlgendamisel. USA kohtupraktikas on Artikli V(1)(d) kohaldamisel leitud, et vahekohtumenetluses võib eeldada poole loobumist õigusest sõltumatule ja erapooletule vahekohtunikule, kui pool ei ole vastuväidet esitanud õigeaegselt või kui pool ei ole järginud muid vahekohtuniku taandamise protsessiga seonduvaid tähtaegasid⁹⁷.

Artikli V(2)(b) rakendamisel on enamjaolt rõhutatud, et kohtud ei peaks avaliku korra sisustamisel lähtuma riigisisest avalikust korrast vaid laiemalt rahvusvahelisest avalikust korrast⁹⁸. Avaliku korra rikkumist saab jaatada seejuures juhul, kui esineb vahekohtuniku erapoolikus⁹⁹. Siiski nähtub välisriikide praktikast, et artiklis V(2)(b) nimetatud avaliku korra rikkumise tuvastamiseks ei piisa üksnes vastavasisulisest väitest, vaid väidetav erapoolikus peab olema tõendatud¹⁰⁰. Praktikast ei ole artiklitele V(1)(d) ja V(2)(b) tuginemine olnud üldjuhul edukas, kuivõrd sätetes nimetatud eelduste tõendamiskoormis lasub vastuväite esitanud poolel¹⁰¹.

Lisaks leidub eri riikide praktikast hulgaliselt kaasi, milles hinnatakse sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumist konkreetsete asjaolude pinnalt. Näiteks on USA viienda ringkonna apellatsioonikohus artikkel V(1)(d) kohaldamisel leidnud, et poolel puudus

---

⁹⁷ USA 2. ringkonna apellatsioonikohtu otsus, 139 F.3d 980 (2d Cir. 1998), 23.03.1998. – <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/139/980/588677/> (27.04.2025).

⁹⁸ Kronke, H. *et alii*, lk 366.

⁹⁹ Kronke, H. *et alii*, lk 369.

¹⁰⁰ Kronke, H. *et alii*, lk 369.

¹⁰¹ Kronke, H. *et alii*, lk 282-283.

vastuväite esitamiseks alus olukorras, kus üks vahekohtunik oli aidanud 1950. aastatel koostada riigi tsiviilseadustikku ja ligikaudu kakskümmend aastat hiljem nimetati selle riigi ja eraõigusliku isiku vahelise vahekohtu esimeheks. Kohus lükkas tagasi poole väite, et vahekohus oli valesti moodustatud, hoolimata sellest, et vahekohtu lepingus oli sõnaselgelt sätestatud, et esimees ei tohi olla „ei otseselt ega kaudselt seotud kummagi“ poolega.¹⁰² Samuti on leitud, et ainuüksi sellise põhjuse olemasolu, mis oleks õigustanud vahekohtuniku taandamist vahekohtumenetluse ajal, ei anna automaatselt kaitses artikkel V(1)(d) alusel. Näiteks vahekohtumenetluse järgselt ei piisa artikli V(1)(d) kohase puuduse tuvastamiseks sellest, et vahekohtunikul ja pooltel või nende kaitsjatel võivad olla isiklikud või rahalised sidemed. Sama kehtib ka juhul, kui poole kaitsja assistent liitub vahekohtu esimehe bürooga, olles selle büroo teise osakonna partneriks.¹⁰³

Samas on Pariisi apellatsioonikohus tühistanud vahekohtu otsuse põhjusel, et vahekohtu esimees ei avaldanud pooltele, et pärast vahekohtu esimeheks nimetamist oli tema äriühingu välismaine kontor ühe vahekohtu poole teenistuses. Kohus ei uurinud, kas esimees tegelikult teadis oma büroo esindamisest, ja väitis, et objektiivne asjaolu oleks pidanud olema avalikustatud, sõltumata tegelikust teadmisest.¹⁰⁴

Eelnevalt esile toodud näidete pinnalt saab võtta üldistava seisukoha, et vahekohtumenetluse õiguspärasuse tagamiseks on oluline vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus õigusmõistmisel. Rahvusvahelisest praktikast nähtub, et sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimisest sõltub, kas vahekohtu otsus kuulub täitmisele või tuleb otsus tühistada. Riigiti erineb vaid see, milliseid asjaolusid peavad kohtud põhimõtete rikkumiseks.

1.3. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimise tagamine vahekohtumenetluses

Eelneva kehtiva õiguse ja kohtupraktika analüüsi põhjal saab vahekohtumenetluses sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete tagamise meetmed jagada kaheks: (1) ennetavad meetmed, millega vähendada põhimõtete rikkumise riske; (2) reageerivad meetmed, mida kohaldatakse põhimõtete rikkumise korral. Käesolevas alapeatükis selgitatakse meetmete sisu, tuginedes varasemalt viidatud õigusaktidele ja kohtupraktikale.

---

¹⁰² Kronke, H. *et alii*, lk 293; USA 5. ringkonna apellatsioonikohtu otsus, 535 F.2d 334 (5th Cir. 1976), 19.07.1976. – <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/535/334/23831/> (27.04.2025).

¹⁰³ Kronke, H. *et alii*, lk 293.

¹⁰⁴ Kronke, H. *et alii*, lk 293; Torterola, I. Kokkuvõtte Pariisi apellatsioonikohtu otsusest nr 07/22164 asjas JetP AVAX SA v. Sté Tecnimont SPA. Veebis: https://www.transnational-dispute-management.com/downloads/27836_case_report_jpavax_v_tecnimont_paris_2009.pdf (27.04.2025).

1.3.1. Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumise riske ennetavad meetmed vahekohtumenetluses

Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumise riske ennetavaid meetmeid on sisuliselt kaks: esiteks, vahekohtuniku avalikustamiskohustus, mis võimaldab pooltel saada teadlikuks võimalikest huvide konfliktidest ja kasutada vajadusel taandamisõigust; ning teiseks, vahekohtunike määramise ja koosseisu kujundamise kord, mis peab üldiselt võimaldama sõltumatut ja erapooletut vahekohtumenetlust. Järgnevalt käsitletakse mõlemat mehhanismi ning nende rolli vahekohtumenetluse legitiimsuse ja õiguspärasuse tagamisel.

a) Avalikustamiskohustus

Peamine mehhanism, mille kaudu tagatakse vahekohtunike sõltumatus ja erapooletus vahekohtumenetluses, on vahekohtunike kohustus avalikustada asjaolud, mis võivad seada kahtluse alla vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse. Nimetatud avalikustamiskohustus on sätestatud nii riigisisestes seadustes¹⁰⁵ kui ka erinevates vahekohtureeglites, seal hulgas ICC vahekohtu reeglite artikkel 11 lg-tes 2 ja 3, SCC vahekohtu reeglite artikkel 18 lg-tes 2 ja 4 ning CAS vahekohtu reeglite artikkel R33 lg-s 1.

Avalikustamiskohustus on ühelt poolt oluline selleks, et tagada õiglane menetlus, teiselt poolt aga seetõttu, et pooled saaksid teha teadliku valiku vahekohtunikke valimisel ning vältida riski, et vahekohtuotsus hiljem kohtu poolt tühistatakse¹⁰⁶. Avalikustamiskohustus on laiem kui taandamisalused ja asjaolu avalikustamine ei tähenda seega ilmtingimata, et esineb põhjendatud kahtlus ja taandamise alus¹⁰⁷.

Küsimus tõuseb aga sellest, millises ulatuses on vahekohtunikud kohustatud pooltele infot jagama sõltumatuse ja erapooletuse kinnitamiseks. Rahvusvaheliselt esineb erinevaid käsitlusi seoses avalikustamiskohustuse ulatusega. Täieliku avalikustamiskohustuse teooria kohaselt tuleb vahekohtunikul avalikustada kõik asjaolud, mis võivad pooltele huvi pakkuda. Selle teooria kohaselt seatakse avalikustamiskohustuse täitmisel esikohale poolte huvid.¹⁰⁸ Täieliku

---

¹⁰⁵ Eestis õiguses vahekohtunike avalikustamiskohustus sätestatud TsMS § 726 lg-s 2; Saksa õiguses on avalikustamiskohustus sätestatud ZPO § 1036 lg-s 1.

¹⁰⁶ Westphalen, A. Carriou, V. The Arbitrators' Duty to Disclose and the Parties' Duty to Investigate: What Are the Safeguard Mechanisms to Ensure the Independence and Impartiality of Arbitrators? *International Business Law Journal* 2018/6, lk 545.

¹⁰⁷ Pöldvere, P.-M. § 726/3.3 b.

¹⁰⁸ Bryant, J. Beimel, I. The Arbitrator's Duty to Disclose - Grounds for a Successful Challenge? *Yearbook on International Arbitration and ADR* 8. 2024, lk 245.

avalikustamiskohustuse teooriast lähtub näiteks ICC¹⁰⁹. Piiratud avalikustamiskohustuse järgi tuleb avalikustada üksnes asjaolud, mis vastavad kohaldatavale sõltumatuse ja erapooletuse standardile. Piiratud avalikustamiskohustuse teooria kohaselt hõlmab avalikustamise kohustus neid asjaolusid, mis on avaldajale (s.o vahekohtunikule) teada ja mis on objektiivselt või avaldaja seisukohast asjakohased.¹¹⁰ Praktikast on levinud ka avalikustamise vahepealne ulatus. Niinimetatud vahepealse avalikustamiskohustuse teooria ühendab endas täieliku ja piiratud ulatusega avalikustamise teooria, võttes võrdluspunktiks sõltumatuse ja erapooletuse standardi, kuid hõlmates ka poolte mõistlikke ootusi, st subjektiivset seisukohta. Selline vahepealse ulatusega avalikustamiskohustus tasakaalustab poolte huve teabe saamisel, et nad saaksid kasutada oma menetluslikke õigusi vahekohtunike määramisel ja taandamisel. Samuti arvestab nn. vahepealse avalikustamiskohustuse teooria seda, et vahekohtumenetlus ei veniks poolte alusetute või strateegiliste taotluste tõttu, kuid samas tagab vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse üldised nõuded.¹¹¹

TsMS-i kommentaarides on asutud seisukohale, et vahekohtunikul tuleb pooltele avaldada kõik ärikontaktid poolte ja teiste vahekohtunikega, samuti peab vahekohtunik avaldama varasema kokkupuute vaidluse esemega¹¹². Teisisõnu, tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt tuleb rakendada täieliku avalikustamiskohustuse teooriat. Tallinna Ringkonnakohus on TsMS § 726 lg-s 2 sätestatud avalikustamiskohustust kitsendanud, leides, et vahekohtuniku sõltumatust eeldatakse ning avalikustamiskohustus tekib juhul, kui esinevad sõltumatust kahtluse alla seadvad asjaolud¹¹³. Seega on Tallinna Ringkonnakohus lähtunud pigem piiratud avalikustamiskohustuse teooriast.

Rahvusvaheline Advokaatide Assotsiatsioon (*International Bar Association* ehk IBA) on vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse tagamiseks välja töötanud juhised huvide konflikti kohta vahekohtumenetluses¹¹⁴ (edaspidi IBA juhised). Tegemist on rahvusvaheliselt tunnustatud vahekohtu asjatundjate aastatepikkuse kogemuse alusel kokku pandud selgitustega sõltumatuse ja erapooletuse kohta ning sellest lähtumist on soovitatud ka Eesti

---

¹⁰⁹ ICC, Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration of 1 January 2021, lk 6 (p 27). Veebis: <https://iccwbo.org/news-publications/arbitration-adr-rules-and-tools/note-parties-arbitral-tribunals-conduct-arbitration/> (27.04.2025)

¹¹⁰ Bryant, J. Beigel, I, lk-d 245-246.

¹¹¹ Bryant, J. Beigel, I, lk-d 246.

¹¹² Põldvere, P.-M. § 726/3.3 b.

¹¹³ TlnRgKm 2-09-37645, p 50.

¹¹⁴ IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration. Veebis: <https://www.ibanet.org/document?id=Guidelines-on-Conflicts-of-Interest-in-International-Arbitration-2024> (27.04.2025).

vahekohtumenetlustes¹¹⁵. IBA juhistes on huvide konflikti olukorrad jagatud kolme kategooriasse - punane, oranž ja roheline nimekiri. Punane nimekiri kirjeldab olukordi, kus vahekohtuniku taandamiseks esineb selge alus. Punane nimekiri jaotub omakorda kaheks – asjaolud, mille puhul ei saa taandamisõigusest loobuda ka pooltevahelise nõusoleku korral (*non-waivable red list*), ning asjaolud, mis võimaldavad taandamisõigusest loobumist tingimusel, et see toimub teadlikult ja selgesõnaliselt (*waivable red list*). Oranž nimekiri toob loetleb olukorrad, kus vahekohtunik peab asjaolud avalikustama, kuid need ei pruugi tingimata olla taandamise aluseks. Roheline nimekiri hõlmab juhtumeid, kus ei ole huvide konflikti ning avalikustamiskohustust ei teki.

b) Vahekohtunike koosseisu valimise kord

Vahekohtu koosseisu sõltumatuse ja erapooletuse tagamist mõjutab oluliselt vahekohtunike koosseisu valimise kord. Rahvusvaheliselt on üldlevinud praktika, et kumbki pool valib ühe vahekohtuniku ning need isikud valivad omakorda kolmanda vahekohtuniku, kes üldjuhul täidab eesistuja rolli.

ICC vahekohtu reeglite kohaselt, kui poolte kokkuleppe kohaselt peab vaidlust lahendama üks vahekohtunik, võivad pooled esitada ühise vahekohtuniku kandidaadi. Esitamata jätmisel valib vahekohtuniku ICC¹¹⁶. Juhul, kui kokkuleppe kohaselt peab vaidlust lahendama kolm vahekohtunikku, määrab kumbki pool ühe vahekohtuniku ning kolmanda vahekohtuniku määrab üldjuhul ICC¹¹⁷. Sarnaselt on vahekohtunike määramine reguleeritud ka SCC vahekohtu reeglites¹¹⁸. CAS vahekohtu reeglite kohaselt tuleb vahekohtunikud valida CAS vahekohtunike nimekirjast¹¹⁹. Juhul, kui poolte kokkuleppe või CAS osakonna presidendi (inglise keeles *President of the Division*) otsuse kohaselt peaks vaidlust lahendama üks vahekohtunik, määratakse vahekohtuniku poolte ühise avalduse alusel või selle puudumisel CAS osakonna presidendi poolt¹²⁰. Juhul, kui vaidlust peab poolte kokkuleppe või CAS osakonna presidendi otsuse kohaselt lahendama kolm vahekohtunikku, määrab kumbki pool ühe vahekohtuniku ning kolmanda vahekohtuniku määravad poolte poolt valitud isikud¹²¹. Sarnaselt on vahekohtunike määramise korda reguleeritud ka TsMS-is¹²².

---

¹¹⁵ Pöldvere, P.-M. § 726/3.1.2 d.

¹¹⁶ ICC vahekohtu reeglite artikkel 12 lg 3.

¹¹⁷ ICC vahekohtu reeglite artikkel 12 lg 4.

¹¹⁸ SCC vahekohtu reeglite artikkel 17 lg-d 3 ja 4.

¹¹⁹ CAS vahekohtumenetluse reeglite artikkel 40.2 lg 1.

¹²⁰ CAS vahekohtumenetluse reeglite artikkel 40.2 lg 2.

¹²¹ CAS vahekohtumenetluse reeglite artikkel 40.2 lg 3.

¹²² TsMS § 724 lg 2.

Lisaks eelnevale on EIK praktika valguses oluline, et vahekohtu süsteem ise võimaldaks vaidluse lahendamist sõltumatult ja erapooletult. Lahendis *Mutu ja Pechstein vs. Šveits* on nii otsuses kui ka eriarvamuses esile toodud, et vahekohtunike sõltumatust ja erapooletust võib mõjutada ka see, kuidas konkreetne vahekohus vahekohtunike valimist võimaldab. Ülaltoodust nähtub, et CAS vahekohtumenetluse puhul on CAS ise koostanud nimekirja, kelle seast pooled võivad vahekohtunikke valida. *Mutu ja Pechstein vs. Šveits* lahend näitas, et kuigi CAS-i nimekiri sisaldas sadu vahekohtunikke, oli selle koostamisel märkimisväärne mõju spordialaliitudel, kelle huvid võivad olla vastuolus sportlaste huvidega. EIK enamuses leidis, et see iseenesest ei toonud kaasa rikkumist, kuna Pechstein ei tõendanud individuaalselt vahekohtunike erapoolikust. Samas tõid eriarvamusele jäänud kohtunikud esile, et selline süsteem ei jäta sõltumatu ja erapooletu vahekohtu muljet ning ei pruugi tagada sportlasele tasakaalustatud kohtumenetlust. Seega tuleb EIK praktikat arvestades järeldada, et sõltumatuse ja erapooletuse hindamisel ei piisa üksnes konkreetsete vahekohtunike käitumise analüüsist, vaid tuleb hinnata ka kogu vahekohtusüsteemi ülesehitust ja vahekohtunike määramise mehhanismi. Seda seisukohta toetab ka Saksa õiguskirjandus ja kohtupraktika¹²³.

1.3.2. Põhimõtete rikkumise tagajärjed ja vaidlustamismehhanismid

Juhul, kui vahekohtunik on eiranud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid, on vahekohtumenetluses üldiselt võimalik taotleda vahekohtuniku taandamist. Kui taandamistaotlus ei ole edukas või kui vahekohtumenetlus ei näe ette võimalust vahekohtuniku taandamiseks, on vahekohtuniku taandamist võimalik nõuda kohtu kaudu. Lõppastmes võib sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete eiramine viia vahekohtu otsuse tühistamiseni.

a) Vahekohtuniku taandamine vahekohtumenetluses

Üldlevinud praktika kohaselt on pooltel vahekohtumenetluse käigus õigus vahekohtuniku taandada, kui esinevad asjaolud, mis seavad kahtluse alla vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse. Nii UNCITRAL mudelseadus kui ka ICC, SCC ja CAS vahekohtumenetluse reeglid näevad vahekohtumenetluse pooltele ette võimaluse ja korra vahekohtuniku taandamiseks¹²⁴. TsMS-is on samuti sätestatud alus vahekohtuniku taandamiseks juhuks, kui

---

¹²³ Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 503.

¹²⁴ ICC vahekohtumenetluse reeglite artikkel 14; SCC vahekohtumenetluse reeglite artikkel 19; CAS vahekohtumenetluse reeglite artikkel R34.

pooled ei ole taandamisprotseduuris kokku leppinud¹²⁵. Sarnased taandamisalused on toodud ka Saksa õiguses¹²⁶. Tavapäraselt peab taandamist sooviv pool põhjendama taandamistaotluse esitamise aluseks olevaid asjaolusid ehk esitama põhjendatud taotluse. Erinevus erinevate vahekohtumenetluste puhul seisneb peamiselt taandamistaotluse esitamise tähtajas - ICC vahekohtumenetluses tuleb taandamistaotlus esitada 30 päeva jooksul alates vahekohtuniku määramisest või alates ajast, mil pool sai teada taandamise aluseks olevatest asjaoludest¹²⁷; SCC vahekohtumenetluses tuleb vastav taotlus esitada 15 päeva jooksul alates ajast, mil pool sai teada taandamise aluseks olevatest asjaoludest¹²⁸; CAS vahekohtumenetluses tuleb taotlus esitada 7 päeva jooksul¹²⁹. TsMS-is on sarnaselt SCC-le sätestatud 15-päevane taandamistaotluse esitamise tähtaeg¹³⁰

Eeskätt omab vahekohtuniku vaidlustamise võimalus tähtsust vahekohtu otsuse tunnustamisel ja täitmiseks tunnustamisel kohtus. Juhul, kui esinevad kahtlused vahekohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses ning pool oli sellest teadlik või ei esitanud vahekohtuniku taandamistaotlust tähtaegselt, saab järeldada, et pool on loobunud õigusest sõltumatule ja erapooletule vahekohtunikule¹³¹. Riigikohtu praktika kohaselt on hilisem tuginemine vahekohtuniku sõltumatuses ja erapooletuse puudumisele lubatud üksnes juhul, kui poolel ei olnud võimalust vastuväite esitamiseks varem (s.o enne kohtumenetlust)¹³².

Juhul, kui vahekohtumenetluses ei ole taandamistaotluse esitamine edukas, s.t vahekohtumenetluses jäetakse taandamistaotlus rahuldamata, või vahekohtumenetluses ei ole vahekohtuniku taandamine võimalik, s.t vastavat protsessi ei ole vahekohtumenetluse kokkuleppes ette nähtud, on vahekohtuniku taandamist võimalik nõuda kohtu kaudu¹³³.

b) Vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmiseks tunnustamisest keeldumine

Lõppastmes võib vahekohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses põhimõtete järgimata jätmine tuua kaasa vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmiseks tunnustamisest keeldumise. New Yorgi konventsiooni artikkel 5(1)(d) võimaldab vahekohtumenetluse poolel esitada kohtule taotlus

---

¹²⁵ TsMS § 726 lg 1.

¹²⁶ ZPO § 1036 lg 2.

¹²⁷ ICC vahekohtumenetluse reeglite artikkel 14 lg 2.

¹²⁸ SCC vahekohtumenetluse reeglite artikkel 18 lg 3.

¹²⁹ CAS vahekohtumenetluse reeglite artikkel R34 lg 1.

¹³⁰ TsMS § 727 lg 2.

¹³¹ EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*; BGH, I ZB 1/16 02.05.2017, Rn 52; RKTKm 3-2-1-186-15, p 14.

¹³² RKTKm 3-2-1-186-15, p 14.

¹³³ TsMS § 727 lg 3.

välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseks juhul, kui vahekohtunike koosseis ei vasta poolte kokkuleppele või kokkuleppe puudumisel ei vastanud vahekohtu koosseis selle riigi õigusele, kus vahekohtu menetlus toimus¹³⁴. Sellisel juhul saaks näiteks Eestis ja Saksamaal taotluse esitamisel tugineda väitele, et vahekohtunik ei ole vahekohtumenetluse vältel järginud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid¹³⁵.

Siiski ei ole New Yorgi konventsiooni artiklile 5(1)(d) tuginemine absoluutne. Esiteks tuleneb kohtupraktikast, et artiklile saab tugineda vaid juhul, kui vahekohtumenetluses on vastavatele rikkumistele tähelepanu juhitud, mh tuleb läbida vahekohtuniku taandamismenetlus¹³⁶. Teiseks pärsib artiklile tuginemist asjaolu, et taandamisnõude eelduste tõendamiskoormis lasub taotluse esitanud poolel¹³⁷.

Sarnaselt välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumisele saab üldjuhul ka riigisisese vahekohtu otsuse tühistada põhjusel, et otsus on riigi õigusega vastuolus. Riigikohus on seejuures kinnitanud, et Eestis esineb vastuolu avaliku korraga juhul, kui vahekohtunik ei ole järginud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtteid¹³⁸.

---

¹³⁴ New Yorgi konventsioon artikkel 5 lg 1 p d.

¹³⁵ ZPO § 1036 lg 2; TsMS § 726 lg 1.

¹³⁶ Vt. nt EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*; USA 2. ringkonna apellatsioonikohtu otsus, 139 F.3d 980 (2d Cir. 1998), 23.03.1998.

¹³⁷ Kronke, H. *et alii*, lk 282-283.

¹³⁸ Vt. RKTkm 2-18-4731, p 15.2; RKTkm 3-2-1-186-15, p 12.

2. SÕLTUMATUSE JA ERAPOOLETUSE PÕHIMÕTETE RAKENDAMINE EESTI SPORDIKOHTU NÄITEL

Eesti Spordikohus on Eesti Olümpiakomitee (edaspidi EOK) poolt 2024. aasta sügisel loodud organ, mis tegeleb spordivaidluste lahendamise ja EOK põhimääruse kohaselt on tegemist vahekohtuga. Käesolevas peatükis käsitletakse esmalt, kuidas on Eesti Spordikohtu menetlus korraldatud ning millised meetmed on ette nähtud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete tagamiseks. Seejärel hinnatakse, kas ja kuidas vastab Eesti Spordikohtu menetluse kord eelnevalt analüüsitud õigusaktidele ja kohtupraktikale. Samuti tuuakse välja olulisemad puudused Eesti Spordikohtu menetluses. Viimases jaos pakutakse välja konkreetsete ettepanekud, kuidas tõhustada sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist Eesti Spordikohtus.

2.1. Eesti Spordikohtu menetluse kord sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rakendamise valguses

Eesti Spordikohtu (edaspidi Spordikohus) menetlust reguleerib Eesti Spordikohtu menetluse kord¹³⁹ (edaspidi ESK menetluse kord) ja Eesti Olümpiakomitee põhimäärus¹⁴⁰ (edaspidi EOK põhimäärus). Vastavalt EOK põhimääruse punktile 25.6.1 on Eesti Spordikohus sõltumatu ja erapooletu vahekohtus, mis menetleb spordiga seotud vaidlusi (va dopinguga seotud vaidlused) juhul, kui osapooled on seotud vastava vahekohtu kokkuleppega või andnud pädevuse vaidluse lahendamiseks vahekohtule.

Vastavalt ESK menetluse korra punktile 1.1 tegeleb Eesti Spordikohus spordiga seotud vaidluste ennetamise ja kohtuvälise lahendamise ja ESK menetluse korra p 1.4 järgi on Spordikohtul pädevus kõigis spordialastes vaidlustes, mis hõlmavad muuhulgas põhimõttelisi spordiga seotud küsimusi, spordireeglite kohaldamise küsimusi, spordieetika küsimusi, rahalisi või muid spordiga tegelemise või arenguga seotud vaidlusi (va dopinguvastaste reeglite rikkumised ning vaidlused võistlustulemuste üle).

Spordikohtu koosseis on alaline ja vastavalt ESK menetluse korra punktile 2.2 ning EOK põhimääruse punktile 25.5.2.1 kuulub Spordikohtu koosseisu seitse kuni üheksa füüsilisest

¹³⁹ Eesti Spordikohtu menetluse kord. Veebis: <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/Eesti%20Spordikohtu%20menetluse%20kord.pdf>. (21.03.2025).

¹⁴⁰ Eesti Olümpiakomitee põhimäärus. Veebis: <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/EOK%20p%C3%B5hikiri%202024.pdf>. (21.03.2025)

isikust liiget, kes määratakse EOK täiskogu poolt. Seejuures peab Spordikohtu koosseisu kuuluma vähemalt kolm juriidilise kõrgharidusega liiget ning vähemalt kolm liiget, kes on või on olnud spordijuht või sportlane. Konkreetse spordivaidluse läbivaatamiseks moodustatakse ESK menetluse korra järgi spordivaidluse kolleegium. Kolleegiumis peab olema paaritu arv spordikohtu liikmeid ja minimaalselt peab spordivaidlust menetlevasse kolleegiumisse kuuluma viis spordikohtu liiget. Igas spordivaidlust menetlevas kolleegiumis peab olema vähemalt kaks juriidilise kõrgharidusega spordikohtu liiget ning vähemalt üks spordikohtu liige, kes on või on olnud spordijuht või sportlane.¹⁴¹

ESK menetluse korras on sätestatud, sõltumatuse ja erapooletuse tagamiseks ei tohi spordivaidlust läbivaatava kolleegiumi liige olla varem vastava spordivaidlusega seotud ega olla isiklikult ega ametialaselt seotud menetluse osapoolle või organisatsiooniga, mille liikmed osapooled on. Kui esineb isiklik või ametialane seotus menetleva spordivaidlusega või isiklik või ametialane seotus spordivaidluse osapoolle või organisatsiooniga, peab kolleegiumi liige ennast taandama.¹⁴² Spordivaidlust läbivaatava kolleegiumi liige peab olema erapooletu ning jääma erapooletuks ja pooltest sõltumatuks ning avaldama asjaolud, mis võivad tema erapooletuse ja sõltumatuse mis tahes isiku silmis kahtluse alla seadma. Olenemata sellisest avaldusest võivad pooled kokku leppida, et kolleegiumi liige ei pea spordivaidluse lahendamiseks taanduma.¹⁴³

ESK menetluse korra järgi võib spordivaidlust läbivaatava kolleegiumi liikme põhjendatud taandamise taotluse esitada ka menetluse osapool. Vastav taotlus tuleb esitada 7 päeva jooksul arvates kolleegiumi moodustamisest või taanduse aluseks oleva asjaolu ilmnemist. Taanduse otsustab Spordikohtu esimees või tema äraolekul esimehe asetäitja.¹⁴⁴

EOK põhimääruse kohaselt menetleb spordiga seotud vaidlusi juhul, kui osapooled on seotud vastava vahekohtuniku kokkuleppega või andnud pädevuse vaidluse lahendamiseks vahekohtule¹⁴⁵. Vastavalt EOK põhimäärusele on EOK liikmetel spordialastes vaidlustes kohustus allutada asja lahendamine Spordikohtule ning tunnistada Spordikohtu otsuseid lõplikuna. EOK liikmetel on kohustus Spordikohtu otsuseid täita ning EOK põhimääruse järgi ei tohi liikmed pöörduda vaidluse lahendamiseks riiklikusse kohtusse.¹⁴⁶ Samuti peavad EOK

---

¹⁴¹ ESK menetluse kord, p 2.4

¹⁴² ESK menetluse kord, p 2.6.

¹⁴³ ESK menetluse kord, p 2.7.

¹⁴⁴ ESK menetluse kord, p 2.8.

¹⁴⁵ EOK põhimäärus, p 25.6.2.1.

¹⁴⁶ EOK põhimäärus, p 15.1.9.

liikmed tegema Spordikohtule allumise kohustuslikuks oma liikmetele, samuti liikmete korraldatud tegevustes (nt. võistlused, üritused) osalevatele liikmetele.¹⁴⁷

2.2. Eesti Spordikohtu menetlusliku korra vastavus rahvusvahelistele standarditele ja kehtivale õigusele

Käesolevas jaos hindab autor seda, kas ja kui võrd vastab Spordikohtu menetluse kord rahvusvahelistele sõltumatuse ja erapooletuse standarditele. Arvestades EIK praktikat tuvastatakse esmalt, mil määral tuleb Spordikohtu menetluses lähtuda EIÕK artiklist 6(1) ehk kas Spordikohtu puhul on tegemist vabatahtliku või kohustusliku vahekohtumenetlusega (ptk 2.2.1). Seejärel tuuakse välja, milliseid ennetavaid ja reageerivaid meetmeid põhimõtete tagamiseks rakendatakse, samuti hinnatakse nimetatud meetmete efektiivsust (ptk-d 2.2.2 ja 2.2.3). Viimaseks käsitletakse põgusalt, kas spordikohtu puhul on tegemist vahekohtuga kehtiva õiguse mõistes (ptk 2.2.4).

2.2.1. Eesti Spordikohus – vabatahtlik või kohustuslik vahekohtumenetlus?

Selleks, et hinnata, kas Spordikohtul lasub kohustus tagada menetlusosalistele EIÕK artikkel 6 lg-st 1 tulenevad menetluslikud põhiõigused, sh õigus sõltumatule ja erapooletule kohtule, tuleb esmalt tuvastada, kas Spordikohtu puhul on tegemist vabatahtliku või kohustusliku vahekohtumenetlusega.

EIK praktikast nähtub, et isik võib loobuda kohtumenetlusest ja EIÕK artiklis 6(1) nimetatud menetluspõhiõigustest vahekohtu kasuks, kuid selline loobumine peab olema vabatahtlik, ühemõtteline ja lubatav (EIKo *Suda vs. Tšehhi Vabariik*). Kohustusliku vahekohtumenetluse korral ehk olukorras, kus vahekohtumenetluse läbimise näeb ette seadus, peab igal juhul olema tagatud EIÕK artikkel 6 lg-s 1 sätestatud menetluslikud põhiõigused¹⁴⁸. Seejuures on EIK praktika kohaselt kohustusliku vahekohtumenetlusega tegemist ka juhul, kui poolel puudub võimalus mõjutada vahekohtumenetluse kokkuleppe sisu (EIKo *Suda vs. Tšehhi Vabariik*).

ESK menetluse korrast võib näiliselt tunduda, et Spordikohtul on spordivaidluse lahendamise pädevus üksnes juhul, kui osapooled on sõlminud vastava vahekohtu kokkuleppe, millega antakse vaidluse menetlemise pädevus üle Spordikohtule. Nimelt on ESK menetluse korra

---

¹⁴⁷ EOK põhimäärus, p 15.1.10.

¹⁴⁸ Harris, D. J. *et alii*, lk 402.

punktis 1.3 sätestatud, et „Spordikohtu pädevus võib tuleneda vaidluse eelsest spordikohtu kokkuleppest või hilisemast poolte vahel sõlmitud spordikohtu kokkuleppest.“ Samas nähtub EOK põhimäärusest, et EOK liikmetel on kohustus allutada spordialaste vaidluste lahendamine Spordikohtule ning teha allumine kohustuslikuks ka oma liikmetele ning liikmete tegevuses osalevatele isikutele. Saksa õiguskirjanduses on siiski asutud seisukohale, et juhul, kui spordikohus on loodud organisatsiooni põhikirja alusel, siis põhimääruses saab seada kohustusliku alluvuse üksnes organisatsiooni liikmetele. Mitteliikmeid selline vahekohtuklausel ei seo, vaid tuleb sõlmida eraldi vahekohtumenetluse kokkulepe.¹⁴⁹ Sellist lähenemist tuleks rakendada ka Eesti Spordikohtu puhul ning eeskätt sportlaste puhul. Eeltoodut toetab muu hulgas tüüptingimuste regulatsioon. Nimelt VÕS¹⁵⁰ § 42 lg 3 p 10 kohaselt on lepingus, mille teiseks pooleks on tarbija, ebamõistlikult kahjustav tüüptingimus, millega võetakse teiselt lepingupoolelt võimalus kaitsta oma õigusi kohtus või raskendatakse ebamõistlikult selle võimaluse kasutamist. Poolt ebamõistlikult kahjustav tüüptingimus toob VÕS § 42 lg 1 järgi kaasa tingimuse tühisuse.

Eeltoodut arvestades saab asuda seisukohale, et Spordikohtu puhul on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega EIÕK mõttes, kuivõrd spordialaste vaidluste allutamine Spordikohtule ei põhine pooltevahelisel vabatahtlikul kokkuleppel, vaid tuleneb EOK põhimäärusest. EOK liikmetel, s.o spordialaliitudel ja spordiühendustel, puudub EOK põhimääruse kohaselt võimalus spordialase vaidluse lahendamiseks kohtus ning EOK liikmed ei ole saanud sellist otsust teha vabatahtlikult ja ühemõtteliselt. Teisisõnu, EOK liikmeid on sunnitud end allutama Spordikohtu menetlusele. EIK praktika kohaselt on sellisel juhul tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega EIÕK mõttes ning sellest tulenevalt laienevad Spordikohtule täies ulatuses EIÕK artikkel 6 lõikest 1 tulenevad menetluslikud põhiõigused, sh õigus sõltumatule ja erapooletule kohtule. Seega ei ole Spordikohtu menetluses pooltel võimalik EIÕK artikkel 6 lg-s 1 nimetatud õigusest sõltumatule ja erapooletule kohtule loobuda.

2.2.2. Vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse riske ennetavad meetmed Spordikohtus

Käesolevas magistritöös on esile toodud, et vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse riskide ennetamiseks rakendatakse vahekohtunike suhtes avalikustamiskohustust, samuti on vahekohtumenetluses pooltel võimalik valida vahekohtu koosseis.

---

¹⁴⁹ Pfister, B., Summerer, T. Kapitel 3, Rn. 506-513.

¹⁵⁰ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 [...] RT I, 04.07.2024, 18.

ESK menetluse korras on ette nähtud, et spordivaidlust läbivaatava kolleegiumi liige peab avaldama asjaolud, mis võivad tema erapooletuse ja sõltumatuse mis tahes isiku silmis kahtluse alla seada (vt. ESK menetluse kord, p 2.7). Seega lasub Spordikohtu vahekohtunikel avalikustamiskohustus. Lähtudes eespool toodud avalikustamiskohustuse teooriatest, võib asuda seisukohale, et ESK menetluse korra loojad on lähtunud täieliku avalikustamiskohustuse teooriast. Seda põhjusel, et ESK menetluse korra järgi peab Spordikohtu kohtunik olema sõltumatu ja erapooletu mis tahes isikust lähtuvalt, sh pooltest lähtuvalt.

Samas erinevalt üldlevinud praktikast puudub pooltel Spordikohtus võimalus kokku leppida vaidluse lahendamiseks vahekohtunike arv ja vahekohtunike nimetamise kord. Nimelt lahendab ESK menetluse korra järgi spordivaidlust vähemalt viis vahekohtunikku, kuid vahekohtu koosseisu nimetamise pädevus on Spordikohtu esimehel (vt. ESK menetluse kord, p 2.4). Seega puuduvad Spordikohtus pooltel TsMS § 721 lg-s 1 ja § 724 lg-tes 1 ja 2 nimetatud õigused.

Lisaks eelnevale tekib *Mutu ja Pechstein vs. Šveits* lahendi ja Saksa kohtupraktika valguses õigustatud küsimus, kas Spordikohtu süsteem ja vahekohtunike valimise mehhanism üleüldse võimaldab sõltumatu ja erapooletu vahekohtumenetluse pidamist. Spordikohtu alalisse koosseisu kuulub seitse kuni üheksa liiget, kes määratakse EOK täiskogu poolt, ning Spordikohtu koosseisu peab kuuluma vähemalt kolm juriidilise kõrgharidusega liiget ning vähemalt kolm liiget, kes on või on olnud spordijuht või sportlane (vt. ESK menetluse kord, p-d 2.2 ja 2.3; EOK põhimäärus, p-d 25.6.2.1 ja 25.6.2.2).

EOK täiskogu on vastavalt EOK põhimäärusele EOK kõrgeim organ ehk üldkoosolek (vt. EOK põhimäärus, p 19.1). Kuivõrd EOK puhul on tegemist mittetulundusühinguga, võtavad üldkoosolekust osa EOK liikmed¹⁵¹. Seega otsustavad Spordikohtu koosseisu üle EOK liikmed kelleks on peamiselt spordialaliidud. Eeltoodust nähtub, et koosseisu valimise mehhanism võimaldab kahelda Spordikohtu sõltumatuses ja erapooletuses, kuivõrd vahekohtunike nimetamise õigus lasub 100%-liselt EOK liikmetel ehk spordialaliitudel ja spordiühendustel, võtmata arvesse sportlaste seisukohti. Olgugi et EOK põhimääruse ja ESK menetluse korra järgi peab Spordikohtu alalisse koosseisu kuuluma vähemalt kolm liiget, kes on või on olnud spordijuht või sportlane, võimaldab kehtiv EOK põhimääruse ja ESK menetluse sõnastus, et Spordikohtu alalisse koosseisu ei kuulu mitte ükski sportlane. Arvestades EIK seisukohti *Mutu*

---

¹⁵¹ Mittetulundusühingute seadus § 18 lg 1. – RT I 1996, 42, 811 [...] RT I, 23.12.2022, 15.

ja *Pechstein vs. Šveits* lahendis on ilmne, et Spordikohtu süsteem ja vahekohtunike valimise mehhanism ei võimalda sõltumatu ja erapooletu vahekohtumenetluse pidamist, kuivõrd Spordikohtu alalise koosseisu määramisel puudub sõnaõigus sportlastel ning koosseisu määramise pädevus on üksnes EOK liikmetel ehk ühe huvigrupi esindajatel.

2.2.3. Võimalused vahekohtuniku taandamiseks ja Spordikohtu otsuse tühistamiseks

Iseenesest on Spordikohtus pooltele ette nähtud õigus vahekohtuniku taandamiseks ning SK menetluse korras on sätestatud vahekohtuniku taandamise kord, seal hulgas taandamistaotluse esitamise tähtjad¹⁵². Probleemaatiliseks kujuneb olukord aga juhul, kui Spordikohus jätab vahekohtuniku taandamistaotluse rahuldamata. Nimelt lasub EOK põhimääruse järgi EOK liikmetel kohustus tunnustada Spordikohtu jõustunud otsuseid lõplikuna ja hoiduda riiklikusse kohtusse pöördumisest¹⁵³. EOK põhimääruse ja SK menetluse korras sätestatu põhjal jääb arusaamatuks, kas viidatud kohustus laieneb ka taandamistaotluse kohta tehtud otsuse suhtes.

Arvestades varasemalt leitud, et Spordikohtu puhul on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega, tuleks asuda seisukohale, et Spordikohus ei saa välistada poolte õigust pöörduda kohtu poole juhul, kui vahekohtunikkude puudutav taandamistaotlus on jäetud rahuldamata. Seda seisukohta toetab EIK lahend *Suda vs. Tšehhi Vabariik*, milles on kinnitatud EIÕK artiklis 6(1) nimetatud menetluslike põhiõiguste kohustuslikkust vahekohtumenetluse korral¹⁵⁴. Järelikult juhul, kui Spordikohus jätab poole taotluse vahekohtuniku taandamiseks rahuldamata, on poolel vastavalt TsMS § 727 lg-le 3 õigus pöörduda vahekohtuniku taandamisavaldusega kohtu poole.

Ülalkirjeldatud probleem tekib ka Spordikohtu otsuse tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise korral. TsMS § 752 lg 2 p 2 alusel võib kohus tühistada vahekohtu otsuse poole avalduse alusel või omal algatusel, kui kohus teeb kindlaks, et vahekohtu otsus on vastuolus Eesti avaliku korraga või heade kommetega. Seejuures on Riigikohus kinnitanud, et Eesti õiguses esineb vastuolu avaliku korraga, kui vahekohtunik ei täida oma ülesandeid sõltumatult ja erapooletult¹⁵⁵. Sarnaselt eelnevale seisukohale, mille kohaselt peab poolele jääma õigus tugineda TsMS § 727 lg-le 3 ja pöörduda vahekohtuniku taandamisavaldusega kohtu poole, peaks poolele jääma ka õigus tugineda TsMS § 752 lg 2 p-le 2 ning taotleda kohtult Spordikohtu

¹⁵² SK menetluse kord, p 2.8.

¹⁵³ EOK põhimäärus, p 15.1.9.

¹⁵⁴ EIKo 1643/06, *Suda vs. Tšehhi Vabariik*; Harris, D. J. et alii, lk 402.

¹⁵⁵ RKTkm 2-18-4731, p 15.2.

otsuse tühistamist, kui Spordikohtu otsuse teinud vahekohtunik ei ole oma ülesandeid täitnud sõltumatult ja erapooletult. Eeltoodud seisukohtadele vastupidise jaatamine kujutaks endast vastuolu EIÕK artikliga 6(1) ja EIK praktikaga.

2.2.4. Spordikohtu õiguslik staatus

Olgugi et käesoleva magistritöö eesmärk ei ole hinnata, kas Spordikohtu puhul on tegemist vahekohtuga kehtiva õiguse järgi, on oluline vähemalt põgusalt hinnata eelviidatud küsimust. Nii Saksa kui ka Eesti kohtupraktika kohaselt on vahekohtu oluliseks tunnuseks selle sõltumatus ja erapooletus õigusemõistmisel. Saksa kohtupraktikas on asutud seisukohale, et spordivaidlustes saab tõelise vahekohtu olemasolu jaatada juhul, kui õigustmõistev organ ei ole struktuurselt seotud ühe vaidluspoolega ning pooltel on võrdne võimalus valida vahekohtunike koosseisu¹⁵⁶. Sisuliselt samale järeldusele on jõutud ka Eesti kohtupraktikas¹⁵⁷.

Varasemast analüüsist nähtub, et Spordikohus on osa EOK struktuurist ning EOK-l on ulatuslik pädevus Spordikohtu tegevuse korraldamisel. Spordikohtu alalise koosseisu valib EOK üldkogu, kuhu kuuluvad spordialaliidud ja spordiühendused. See tähendab, et sisuliselt omavad Spordikohtu korralduse ja tegevuse üle otsustavat mõju ühe huvigrupi esindajad. Seetõttu tekib põhjendatud kahtlus, et Spordikohus ei saa praegusel kujul võimaldada sõltumatut ja erapooletut vahekohtumenetlust, kuivõrd teiste huvigruppide (nt. spordiklubid, sportlased) huvidega ei ole Spordikohtu loomisel arvestatud ning huvigruppidel puudub igasugune võimalus mõjutada selle alalise koosseisu kujundamist.

Eeltoodust tulenevalt tuleb toetada seisukohta, et praeguse EOK regulatsiooni alusel ei ole õiguslikult Spordikohtu puhul tegemist vahekohtuga. Küsimuse lõplik lahendamine vajaks siiski põhjalikumat käsitlust ning lõplikku seisukohta ei saa käesoleva magistritöö põhjal anda.

2.3. Ettepanekud Eesti Spordikohtu menetluse korra parendamiseks

Eelnevast alapeatükist nähtub, et Spordikohtu menetluses esineb kehtiva õiguse ja valitseva kohtupraktika valguses olulisi probleeme ja vastuolusid vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse tagamisel. Esmalt tuleb veelkord tähelepanu juhtida, et Spordikohtu menetluse näol on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega EIÕK artikli 6(1) tähenduses, kuivõrd

---

¹⁵⁶ BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021, Rn 10-11.

¹⁵⁷ RKTkm 3-2-1-150-14, p 10; TlnRgKm 2-13-53167.

spordialaliitudel ja spordiühendustel, spordiklubidel ning lõppastmes sportlastel ja EOK liikmete tegevuses osalevatel isikutel puudub spordivaidluse korral võimalus pöörduda vaidluse lahendamiseks riikliku kohtu poole. EOK põhimääruse kohaselt on spordivaidluste lahendamine Spordikohtu ainupädevuses ning asjaosalistel puudub võimalus kokku leppida teisiti. Iseküsimus on see, kas selline vahekohtumenetlus on üleüldse õiguspärane, kuid nimetatud küsimus ei ole käesoleva magistritöö eesmärk. Käesoleva töö eesmärk on hinnata, kas ja kuivõrd vastab Spordikohtu menetluse kord rahvusvahelistele sõltumatuse ja erapooletuse standarditele, ning alljärgnevalt on esitatud ettepanekud vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse parendamiseks Spordikohtus.

2.3.1. Spordikohtu vahekohtunike nimetamise korra muutmine

Kehtiva ESK menetluse korra järgi ei ole pooltel võimalik Spordikohtu menetluses otsustada ei vahekohtunike arvu ega vahekohtunike koosseisu üle. Nimetatud küsimused lahendab ainuisikuliselt Spordikohtu esimees. Vahekohtumenetluse poolte autonoomiat arvestades tuleks Spordikohtus tagada, et pooltel oleks vastavalt vahekohtumenetluse üldpõhimõtetele õigus leppida kokku Spordikohtu kohtunike koosseisus, kes asuvad poolte vaidlust lahendama. Juhul, kui Spordikohtus soovib vähemalt osaliselt omada kontrolli vahekohtunike koosseisu osas, peaks see piirduma vahekohtunike arvuga, kes spordivaidlust lahendama asuvad. Pooltele peaks aga jääma vabadus valida, kes kuuluvad spordivaidluse lahendamisel Spordikohtu koosseisu.

Pakutud ettepanek võimaldab suurendada poolte valikuõigust vaidluse lahendamisel, mis on vahekohtumenetluse põhimõtteline tunnus. Samuti suurendaks Spordikohtu vahekohtunike nimetamise korra muutmine poolte usaldust Spordikohtu suhtes ning looks seeläbi paremad eeldused vahekohtunike sõltumatuse ja erapooletuse tagamisel. Nimelt, andes pooltele võimaluse osaleda vahekohtunike määramise protsessis, on pooltel täiendav kindlus, et nende vaidlust lahendavad sõltumatud ja erapooletud vahekohtunikud ning Spordikohtu menetlus on õiglane ja efektiivne.

Eeltoodud ettepaneku realiseerimiseks tuleks kas (I) suurendada Spordikohtu alalises koosseisus tegutsevate vahekohtunike arvu, et pooltel esineks reaalne valikuvabadus, või (II) võimaldada pooltel vahekohtuniku valimist ka väljastpoolt Spordikohtu alalise koosseisu nimekirja. Spordikohtu sõltumatuse ja erapooletuse tagamiseks oleks tõhusam teine alternatiiv, kuivõrd alalise koosseisu laiendamine kehtivat Spordikohtu korda (s.o nii ESK menetluse korda

kui ka EOK põhimäärust) arvestades ei pruugi tuua kaasa soovitud tulemust (vt. täpsemalt alapeatükk 2.3.2). Võimaldades pooltele vahekohtuniku valimist ka väljastpoolt Spordikohtu alalist koosseisu, oleks samaaegselt tagatud poolte autonoomia vahekohtumenetluse läbiviimisel ning võimalus arvestada paremini vaidluse eripäradega.

Juhul, kui Spordikohtu hinnangul peab vaidluse lahendamise koosseisu kuuluma viis vahekohtunikku, peaks kumbki pool saama valida vähemalt ühe vahekohtuniku väljastpoolt Spordikohtu alalist koosseisu. Juhul, kui Spordikohtu hinnangul peab vaidluse lahendamise koosseisu kuuluma seitse või üheksa vahekohtunikku, peaks kumbki pool saama valida vastavalt kaks või kolm vahekohtunikku väljastpoolt Spordikohtu alalist koosseisu.

Viimaks ei omaks selline muudatus olulist majanduslikku mõju Spordikohtu tegevusele. Eelduslikult oleks vahekohtunike tasu võrdne sõltumata sellest, kas vahekohtunik kuulub Spordikohtu alalisse koosseisu või mitte. Samuti on väheusutav, et Spordikohtu menetlus oleks vahekohtunikele peamine sissetulekuallikas.

2.3.2. Spordikohtu alalise koosseisu korra muutmine

Varasema analüüsi põhjal nähtub, et Spordikohtu alalise koosseisu määramine toimub EOK üldkogu poolt, kuhu kuuluvad EOK liikmed ehk peamiselt spordialaliidud. Selline alalise koosseisu määramise süsteem on küsitav, arvestades EIK praktikat lahendis *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*. Olukorras, kus Spordikohtus peab lahendama vaidlust näiteks spordialaliidu ja sportlase vahel, on ilmne, et sportlase perspektiivist tekib põhjendatud kahtlus Spordikohtu kui terviku sõltumatuse ja erapooletuse suhtes. Nimelt lahendaks näitena toodud vaidlust igal juhul vahekohtunike koosseis, mille on sisuliselt kindlaks määranud vaidluse ühe poole huvide eest seisjad.

Nimetatud probleemi lahendamisel ei piisa üksnes vahekohtunike alalise koosseisu suurendamisest. Selle asemel tuleks Spordikohtu alalise koosseisu valimise protsessi kaasata sportlaste esindajad, näiteks EOK sportlaskomisjon, kelle eesmärk on esindada ja kaitsta sportlaste huve¹⁵⁸.

---

¹⁵⁸ EOK sportlaskomisjon. Eesti Olümpiakomitee. Veebis: <https://www.eok.ee/organisatsioon/struktuur/sportlaskomisjon> (21.03.2025).

Eeltoodud muudatuse rakendamine aitaks tagada, et Spordikohtu süsteem tervikuna toetaks sõltumatu ja erapooletu vahekohtumenetluse läbiviimist ning et vahekohtunike koosseisus ei oleks ülekaalus ühe huvirühma esindajad.

Ühtlasi tuleks muuta ESK menetluse korras sätet, mille kohaselt peab alalisse koosseisu kuuluma vähemalt kolm liiget, kes on või on olnud spordijuht või sportlane. Praegune sõnastus võimaldab, et nimetatud kolm liiget on kas ainult spordijuhid või ainult sportlased, mistõttu võivad ühe huvirühma esindajad – kas sportlased või spordijuhid – jääda alalises koosseisus täielikult esindamata. Eeltoodust tulenevalt tuleks ESK menetluse korra punkti 2.3 muuta järgnevalt: „Spordikohtu koosseisu peab kuuluma vähemalt kolm juriidilise kõrgharidusega liiget. Lisaks peavad koosseisu kuuluma vähemalt kaks sportlast, kes on või on olnud sportlased, ja vähemalt üks spordijuht, kes on või on olnud spordijuht, või vastupidi.“

2.3.3. Vahekohtuniku taandamisvõimaluste täpsustamine

Viimase ettepaneku puhul on tegemist pigem formaalse muudatustega EOK põhikirjas. Kuivõrd eelneva analüüsi tulemusel on leitud, et Spordikohtu menetlus on kohustuslik vahekohtumenetlus ning seetõttu ei saa Spordikohtu menetluses loobuda EÕIK artikkel 6 lg-s 1 sätestatud menetluslikest põhiõigustest, ei saa EOK oma põhimääruses keelata poole pöördumist kohtu poole Spordikohtu vahekohtuniku taandamiseks või Spordikohtu otsuse tühistamiseks vastuolu tõttu menetluse korraga. Seetõttu tuleks vastav viide EOK põhimäärusest eemaldada, kuivõrd keeld on sisult õigustühine.

3. KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli selgitada välja vahekohtumenetluses kohaldatavate sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete sisu ning analüüsida, millised meetmed on loodud nende põhimõtete tagamiseks ja millised tagajärjed võivad kaasneda põhimõtete rikkumisel. Sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete järgimist hinnati magistritöös Eesti Spordikohtu menetluse korra näitel.

Magistritöö tulemusel võib järeldada, et New Yorgi konventsiooni eesmärk on üksnes reguleerida välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamist ja täitmist, kuid artiklid 5(1)(d) ja 5(2)(b) annavad aluse erapooletuse ja sõltumatus põhimõtete rakendamiseks. Seevastu EIÕK artikkel 6(1) on keskne säte sõltumatus ja erapooletuse põhimõtte sisustamisel ning sättest tuleb lähtuda ka vahekohtumenetluse puhul. Magistritöö põhjal leiab kinnitust seisukoht, et sõltumatus ja erapooletuse põhimõtted on rahvusvaheliselt tunnustatud ning põhimõtete järgimine on oluline tuvastamaks, kas õigust mõistva kohtuvälise organi puhul on üldse tegemist vahekohtuga.

Sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete sisustamisel saab tugineda EIÕK ja riiklike kohtute praktikale, mis on abiks vahekohtunike sõltumatus ja erapooletuse põhimõtete sisu lahti mõtestamisel. Nii EIK kui ka teised kohtud käsitlevad oma praktikas sõltumatus ja erapooletuse põhimõtteid üldjuhul koos ning rikkumist saab jaatada nii juhul, kui on tõendatud kohtu sõltuvus või kallutatatus (subjektiivne test), kui ka olukorras, kui asjaolude hindamisel esineb põhjendatud kahtlus, et sõltumatus ja erapooletuse põhimõtteid ei ole järgitud (objektiivne test). Ühtlasi nähtub magistritöös viidatud kohtupraktikast, et põhimõtete riive tuleb tuvastada iga kord konkreetse vaidluse asjaolusid arvestades. Sõltumatus ja erapooletuse riive tuvastamisel leiab lisaks kohtupraktikale tuge erinevate vahekohtumenetluste reeglitest ning abiks on ka IBA juhised huvide konflikti vältimiseks vahekohtumenetluses.

Oluline on tähele panna, et kuigi EIK kohtupraktika kohaselt on vabatahtlik loobumine kohtumenetlusest vahekohtumenetluse kasuks on EIÕK artikli 6(1) kohaselt võimalik, peab selline loobumine olema vabatahtlik, ühemõtteline ja lubatav (*Suda vs. Tšehhi Vabariik*). Vabatahtliku vahekohtumenetluse korral on riiklikust kohtumenetlusest loobumine EIÕK artikli 6 kohaselt lubatav, kuid sellist loobumist ei peaks tingimata käsitlema kõigist artiklis 6 sätestatud õigustest loobumisena (*Suovaniemi ja teised vs. Soome*). Vabatahtliku kohtumenetluse korral saab nii EIK kui ka Saksa ja Eesti kohtupraktika alusel järeldada, et

pooled on loobunud õigusest sõltumatule ja erapooletule kohtule, kui pool ei ole tähtaegselt rikkumisele tuginenud. Kohustusliku vahekohtumenetluse korral peab aga pooltele tagama EIÕK artikkel 6 lg-s 1 nimetatud põhiõigused, sh asja lahendamine sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt (*Suda vs. Tšehhi Vabariik, Lithgow ja teised vs. Suurbritannia*). Lisaks ei ole oluline üksnes konkreetse vahekohtuniku sõltumatus ja erapooletus, vaid vahekohtumenetluse süsteem peab võimaldama sõltumatu ja erapooletu vahekohtunike koosseisu valimist (*Mutu ja Pechstein vs. Šveits*). Juhul, kui üks pool omab ulatuslikku mõju vahekohtumenetlusele, sh sellele, kuidas toimub vahekohtunike koosseisu valimine, ei ole tegemist sõltumatu ja erapooletu õigustmõistva organiga ning sellest tulenevalt ei ole tegemist vahekohtuga selle mõiste tähenduses.

Sõltumatuse ja erapooletuse nõuete järgimise tagamise mehhanismid saab magistritöö põhjal jagada kaheks: põhimõtete rikkumist ennetavad meetmed ja põhimõtete rikkumise korral rakendatavad vaidlustus- ja järelevalvemeetmed. Ennetavate meetmetena saab käsitleda vahekohtuniku avalikustamiskohustust, mille järgi peab vahekohtunik teavitama menetlusosalisi asjaoludest, mis võivad seada ohtu tema sõltumatuse ja erapooletuse. Samuti aitab sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist tagada see, kui vahekohtu süsteem tervikuna võimaldab sõltumatute ja erapooletute vahekohtunike valimist. Eeltoodut ilmestab kõige paremini EIK lahend *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*, milles seati kahtluse alla sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimine CAS-is.

Sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete rikkumise korral on üldjuhul nähtud ette vahekohtuniku taandamise kord. Kui pooled ei ole vahekohtuniku vaidlustamise menetluses kokku leppinud, näeb näiteks Eestis sellise võimaluse ette TsMS § 727 lg 2. Lõppastmes võib vahekohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimata jätmine tuua kaasa vahekohtu otsuse tunnustamisest ja täitmiseks tunnistamisest keeldumise.

Uurimisküsimusele, kas ja kuivõrd vastab Spordikohtu menetlus sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtetele, tuleb magistritöö põhjal vastata, et Spordikohtus esineb olulisi puudujääke põhimõtete järgimise tagamisel. Lähtudes EIK praktikast saab asuda seisukohale, et Spordikohtu puhul on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega. Eesti Olümpiakomitee põhimäärusega on Spordikohtul pädevus lähendada spordivaidlusi ning Spordikohtule on allutatud nii EOK liikmed ehk spordialaliidud, spordialaliitude liikmed ehk spordiklubid ja sportlased, samuti muud EOK liikmete tegevuses osalevad isikud. Eelviidatud isikutel puudub võimalus Spordikohtu vahekohtu kokkuleppe osas läbirääkimisi pidada ning seetõttu on

Spordikohtu alluvus nende suhtes kohustuslik. Kuivõrd Spordikohtu puhul on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega, peab EIK praktika kohaselt olema Spordikohtu menetlusosalistele olema tagatud kõik EIÕK artikkel 6 lg-s 1 sätestatud menetluslikud põhiõigused ning Spordikohtule allumisega ei saa menetlusosalised nendest põhiõigustest loobuda.

Magistritööst ilmnes, et kuigi Spordikohus deklareerib vahekohtu sõltumatust ja erapooletust, ei ole praktikas nende põhimõtete järgimine tagatud. Esiteks puudub Spordikohtu menetlusosalistel võimalus nimetada vahekohtunikke, mis on vahekohtumenetluse levinud tunnus. Samuti on probleemne Spordikohtu alalise koosseisu määramise kord, mille kohaselt on otsustuspädevus üksnes EOK liikmetel ehk spordialaliitudel ja spordiühendustel. Niisamuti on praeguse menetluse korraga välistatud poolte võimalus vaidlustada mistahes Spordikohtu otsuseid.

Magistritöö tulemusena on esitatud ettepanekud Eesti Spordikohtu menetluse korra muutmiseks, et Spordikohtus oleks paremini tagatud sõltumatuse ja erapooletuse põhimõtete järgimine. Esiteks tuleks muuta Spordikohtu vahekohtunike nimetamise protsessi läbipaistvamaks. Praeguse korra kohaselt nimetab konkreetse vaidluse vahekohtunike koosseisu Spordikohus ise. Siiski peaks spordivaidluse pooltel säilima vahekohtumenetlusele omane autonoomia ning seetõttu tuleks pooltele anda võimalus vahekohtunike valimiseks. Lisaks tuleks võimaldada vahekohtunike valimine väljastpoolt Spordikohtu alalist koosseisu. Andes pooltele võimaluse osaleda vahekohtunike määramise protsessis, on pooltel täiendav kindlus, et nende vaidlust lahendavad sõltumatud ja erapooletud vahekohtunikud ning Spordikohtu menetlus on õiglane ja efektiivne.

Teiseks tuleks kujundada ümber Spordikohtu alalise koosseisu valimise kord. Nimelt praeguse menetluskorra kohaselt otsustavad Spordikohtu alalise koosseisu üle EOK liikmed ehk spordialaliidud ja spordiühendused. See tähendab, et sisuliselt omab Spordikohtu korralduse ja tegevuse üle otsustavat mõju ühe huvigrupi esindajad. Seetõttu tekib põhjendatud kahtlus, et Spordikohus ei saa praegusel kujul võimaldada sõltumatut ja erapooletut vahekohtumenetlust, kuivõrd teiste huvigruppide (nt. spordiklubid, sportlased) huvidega ei ole Spordikohtu loomisel arvestatud ning huvigruppidel puudub igasugune võimalus mõjutada selle alalise koosseisu kujundamist. Puuduse kõrvaldamiseks tuleks kaasata Spordikohtu alalise koosseisu valimise protsessi teiste huvigruppide esindajad. Eeltoodud muudatuse rakendamine aitaks tagada, et

Spordikohtu süsteem tervikuna toetaks sõltumatu ja erapooletu vahekohtumenetluse läbiviimist ning et vahekohtunike koosseisus ei oleks ülekaalus ühe huvirühma esindajad.

Kolmandaks tuleks EOK põhimäärusest eemaldada sisult õigustühised punktid. Näiteks on EOK oma põhimääruses põhimõtteliselt välistanud poolte võimaluse pöörduda Spordikohtu otsuse vaidlustamiseks riikliku kohtu poole. Arvestades varasemalt leitud, et Spordikohtu puhul on tegemist kohustusliku vahekohtumenetlusega, peavad pooltele olema tagatud kõik EIÕK artiklis 6(1) nimetatud menetluslikud põhiõigused. Seetõttu ei saa Spordikohus välistada poolte õigust pöörduda riikliku kohtu poole juhul, kui nad tuginevad vahekohtumenetluses sõltumatuse või erapooletuse põhimõtete rikkumisele.

ENSURING THE PRINCIPLES OF INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY IN ARBITRATION PROCEEDINGS: THE EXAMPLE OF THE ESTONIAN SPORTS COURT

Abstract

Arbitration is an alternative means of settling private disputes, and arbitrators must perform their duties independently and impartially to ensure the legitimacy and fairness of the proceedings. The principles of independence and impartiality are not merely formal requirements for arbitrators, as failure to respect them may ultimately lead to the annulment of the arbitral award. In particular, under Articles 5(1)(d) and 5(2)(b) of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, it is not excluded that an arbitrator's failure to comply with the requirements of independence and impartiality may lead to a refusal to recognise and enforce the arbitral award by the national courts. Likewise, under Article 6(1) of the European Convention on Human Rights (ECHR), the resolution of a dispute by an independent and impartial tribunal is a fundamental procedural right. Although in arbitration proceedings the parties waive traditional jurisdiction, this does not mean that the parties should not be guaranteed fundamental rights under the ECHR, including fundamental procedural rights.

The aim of this thesis is to clarify the content of the principles of independence and impartiality applicable in arbitration proceedings and to analyse what measures have been put in place to guarantee these principles and what the consequences are of violating them. The compliance with the principles of independence and impartiality is assessed by using the example of the Estonian Sports Court.

The Estonian Sports Court was established on 11.10.2024, when the Estonian Olympic Committee adopted the Estonian Rules of Sports Ethics, which set out the ethical principles and punishable offences and penalties in sport. According to p. 1.1 of the Procedure of the Estonian Sports Court, the Estonian Sports Court is engaged in the prevention and out-of-court settlement of disputes related to sports on the basis of the Procedure of the Estonian Sports Court. Pursuant to Article 25.6.1 of the Statute of the Estonian Olympic Committee, the Estonian Sports Court is an independent and impartial arbitration tribunal which hears disputes related to sport (except disputes related to doping) if the parties are bound by the relevant arbitration agreement or have given jurisdiction to the arbitration tribunal to settle the dispute.

The creation of the Estonian Sports Court was widely criticised by legal experts who found that the procedure of the court does not sufficiently guarantee the rights of the parties to the proceedings and calls into question the independence and impartiality of the court, which could lead to a conflict with ECHR.

The aim of the thesis is to determine whether the procedure of the Estonian Court Sports Court, as an arbitral tribunal, meets the requirements of independence and impartiality. The topic is important because the specific nature of sports disputes means that it is customary for disputes to be settled by arbitration, with the involvement of sports experts. As a general rule, one of the parties to sports-related arbitration proceedings is the athlete, who is clearly in a weaker position than sports federations and clubs. In order for the arbitration proceedings before the Estonian Sports Court to be effective and credible, the proceedings before the court must be, and appear to be, independent and impartial for all parties involved.

In order to achieve the aim of the thesis, the the following research questions were set:

1. How are the principles of independence and impartiality embodied in legislation and judicial practice?
2. How are the principles of independence and impartiality in arbitration proceedings applied in legislation and judicial practice, and what measures are in place to ensure that they are respected?
3. To what extent does the procedure of the Estonian Sports Court ensure compliance with the principles of independence and impartiality?

The empirical-theoretical method has been used in the preparation of the thesis. The thesis analyses international conventions, the theoretical approaches of legal scholars and court practice in order to identify the content of the principles of independence and impartiality in arbitration proceedings and the measures in place to ensure these principles. The theoretical part of the thesis draws on international legal sources, including the Convention on the Recognition and Enforcement of Arbitral Awards and ECHR. It also provides an overview of the case law, focusing on the judgments of the European Court of Human Rights, as well as on the judgments of Germany, Estonia and other countries on the assessment of independence and impartiality. In addition, the UNCITRAL Model Law and the procedural rules of recognised international arbitral tribunals, including the rules of procedure of the International Chamber of Commerce, the Stockholm Chamber of Commerce and the International Sports Arbitration

Court, are cited as benchmarks to illustrate the importance of the principles. The empirical part of the thesis focuses on the analysis of the Estonian Sports Court procedural rules and their comparison with the requirements of legislation.

This thesis consists of two chapters. In the first chapter, the theoretical background of the independence and impartiality of arbitrators is explained, based on the international conventions, and German and Estonian law as well as the rules of various international permanent arbitration tribunals. The first chapter also outlines the measures to prevent breaches of the principles of independence and impartiality of arbitrators and the consequences of such breaches. The second chapter analyses the procedure of the Estonian Sports Court and assesses whether and to what extent the procedure of the Estonian Court of Arbitration for Sport complies with international and national standards of independence and impartiality. At the end of the second chapter, the author has put forward proposals on how to bring the Estonian Sport Court's arbitration procedure in line with international standards of independence and impartiality.

KASUTATUD LÜHENDID

1. BGH Saksamaa kõrgeim kohus (saksa keeles *Bundesgerichtshof*)
2. CAS Rahvusvaheline Spordiarbitraaž (inglise keeles *Court of Arbitration for Sport*)
3. EIK Euroopa Inimõiguste Kohus
4. EIKo Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus
5. EIÕK Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
6. EJL Eesti Jalgpalli Liit
7. EOK Eesti Olümpiakomitee
8. *et alii* Ja teised (ladina keeles *et alii*)
9. hrsg koostaja (saksa keeles *Herausgeber*)
10. IBA Rahvusvaheline Advokaatide Assotsiatsioon (inglise keeles *International Bar Association*)
11. *Ibidem* sama (ladina keeles *ibidem*)
12. ICC Rahvusvaheline Kaubanduskoda (inglise keeles *International Chamber of Commerce*)
13. lg lõige
14. lk lehekülg
15. p punkt
16. PS Eesti Vabariigi põhiseadus
17. ptk peatükk
18. RKTKm Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
19. rn äärenumber (saksa keeles *Randnummer*)
20. SCC Stockholmi Kaubanduskoda (inglise keeles *Stockholm Chamber of Commerce*)
21. TlnRgKm Tallinna Ringkonnakohtu määrus
22. TsMS Tsiviilkohtumenetluse seadustik
23. UNCITRAL ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse Komisjon (inglise keeles *United Nations Commission On International Trade Law*)
24. vs. vastu (ladina keeles *versus*)
25. VÕS Võlaõigusseadus
26. ZPO Saksa tsiviilkohtumenetluse seadustik (saksa keeles *Zivilprozessordnung*)

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Alkhayeri, J., Dash, A. Grounds of the Challenge of Arbitrators: The Difference between Independence and Impartiality. – International Journal of Law Management & Humanities. 2022/5, issue 1.
2. AMETLIK. Eestis loodi spordikohus. Postimees Sport. 11.10.2024. Veebis: <https://sport.postimees.ee/8113251/ametlik-eestis-loodi-spordikohus> (27.04.2025).
3. Bryant, J. Beimel, I. The Arbitrator's Duty to Disclose - Grounds for a Successful Challenge? Yearbook on International Arbitration and ADR 8. 2024.
4. Eesti Olümpiakomitee Liikmed. Eesti Olümpiakomitee. Veebis: <https://www.eok.ee/organisatsioon/struktuur/liikmed>. (27.04.2025).
5. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. Digitaalteavik. 2020. Veebis: <https://pohiseadus.ee/sisu/3632> (27.04.2025).
6. EOK sportlaskomisjon. Eesti Olümpiakomitee. Veebis: <https://www.eok.ee/organisatsioon/struktuur/sportlaskomisjon> (27.04.2025).
7. Fritzweiler, J., Pfister, B., Summerer, T. (hrsg.). Praxishandbuch Sportrecht. 4. Auflage. München: C. H. BECK 2020.
8. Gao, W. The ECHR in action: its applicability and relevance for arbitration. The International Journal of Human Rights. 2022. Vol 26/9.
9. Harris, D. J., O'Boyle, M., Bates, E., Buckley, C. M. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford: Oxford University Press. 2023.
10. History 1923 – 1958. The New York Convention. Veebis: <https://www.newyorkconvention.org/text/travaux-preparatoires/history-1923-1958> (27.04.2025).
11. IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration. Veebis: <https://www.ibanet.org/document?id=Guidelines-on-Conflicts-of-Interest-in-International-Arbitration-2024> (27.04.2025).
12. ICC, Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration of 1 January 2021. Veebis: <https://iccwbo.org/news-publications/arbitration-adr-rules-and-tools/note-parties-arbitral-tribunals-conduct-arbitration/> (27.04.2025)
13. Jäätma, J. Kas õigusemõistmine on üksnes õiguse mõistmine? – Juridica 2016/II.
14. Kakko, I.-H. Välisriigi vahekohtu otsuse vastuolu avaliku korraga. Magistritöö. Tartu Ülikool: 2020.

15. Kronke, H., Nacimiento, P., Otto, D., & Port, N. C. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention. Kluwer Law International: 2010.
16. Parind, M. Spordikohus – Eesti spordikorralduse lastehaiguste sümptom. Postimees. Veebis: <https://arvamus.postimees.ee/8139660/mart-parind-spordikohus-eesti-spordikorralduse-lastehaiguste-sumptom> (27.04.2025).
17. Rigozzi, A. Sports Arbitration and the European Convention of Human Rights – Pechstein and Beyond. New Developments in International Commercial Arbitration. Stämpfli: 2020.
18. Steenkamp, T. Independence and Impartiality of Arbitrators. Dissertation. North-West University: 2007.
19. The New York Convention. Veebis: <https://www.newyorkconvention.org/> (27.04.2025).
20. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Kirjastus Juura. 2018. Veebis: https://tsiviilkohtumenetluse-seadustik-iii.juuraveeb.ee/sisu/47997/726_vahekohtuniku_taandamine (27.04.2025).
21. Torterola, I. Kokkuvõtte Pariisi apellatsioonikohtu otsusest nr 07/22164 asjas JetP AVAX SA v. Sté Tecnimont SPA. Veebis: https://www.transnational-dispute-management.com/downloads/27836_case_report_jpavax_v_tecnimont_paris_2009.pdf (27.04.2025).
22. Tšernjak, P. Rebane, I. Polina Tšernjak ja Iris Rebane: kas planeeritav spordikohus on üldse kohus? ERR. Veebis: <https://sport.err.ee/1609486417/polina-tsernjak-ja-iris-rebane-kas-planeeritav-spordikohus-on-uldse-kohus> (27.04.2025).
23. Vorwerk, V., Wolf, C. (hrsg.). BeckOK ZPO. 55. Edition. München: C. H. BECK 2024.
24. Westphalen, A. Carriou, V. The Arbitrators' Duty to Disclose and the Parties' Duty to Investigate: What Are the Safeguard Mechanisms to Ensure the Independence and Impartiality of Arbitrators? International Business Law Journal 2018/6.

Kasutatud Eesti õigusaktid

25. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 [...] RT I, 15.05.2015, 2.
26. Mittetulundusühingute seadus. – RT I 1996, 42, 811 [...] RT I, 23.12.2022, 15.
27. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 [...] RT I, 31.12.2024, 41.

Kasutatud rahvusvahelised ja muude jurisdiktsioonide õigusaktid

28. Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Geneva. 1927. – https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=556&chapter=30&clan_g=en (27.04.2025).

29. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (27.04.2025).
30. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
31. Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – RT II 1993, 21, 51.
32. Zivilprozessordnung. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (27.04.2025).

Kasutatud normatiivallikad ja vahekohtureeglid

33. Eesti Spordikohtu menetluse kord. Veebis: <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/Eesti%20Spordikohtu%20menetluse%20kord.pdf>. (27.04.2025).
34. Eesti Olümpiakomitee põhimäärus. Veebis: <https://media.voog.com/0000/0041/2571/files/EOK%20p%C3%B5hikiri%202024.pdf>. (27.04.2025)
35. Rahvusvahelise Kaubanduskoja vahekohtureeglid. 2021. – <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (27.04.2025).
36. Rahvusvahelise Spordiarbitraaži vahekohtumenetluse reeglid. – <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html> (27.04.2025).
37. Stockholmi Kaubanduskoja vahekohtureeglid. 2023. – https://sccarbitrationinstitute.se/wp-content/uploads/2024/12/SCC_Arbitration_Rules_2023_English.pdf (27.04.2025).
38. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2013 and 2021, United Nations 2021. – https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/21-07996_expedited-arbitration-e-ebook.pdf (27.04.2025).

Kasutatud kohtupraktika

39. BayObLG, 102 SchH 49/24 e, 14.11.2024. – <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2024-N-32012?hl=true-> (27.04.2025).
40. BGH, I ZB 1/16 02.05.2017, Rn 52 – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=8f1097ff2ba1286b8b0920c86e1978ce&nr=79246&anz=3&pos=1> (27.04.2025).
41. BGH, I ZB 54/20, 04.11.2021. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=6fdf45fdc4fb3db567b4c310083ce7a5&nr=124572&anz=1&pos=0> (27.04.2025).

42. BGH, I ZB 36/21, 21.04.2022, Rn 39. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=43493b96ad8477a00a695a83b9f0f7d2&nr=130885&anz=1&pos=0> (27.04.2025).
43. BGH, I ZB 41/22, 12.01.2023, Rn 28. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=810cfb1fe0175b1df7e328a10bcf5c1f&nr=132910&anz=1&pos=0> (27.04.2025).
44. EIKo 48843/99, *Cooper vs. Suurbritannia*.
45. EIKo 11855/85, *Håkansson ja Sturesson vs. Rootsi*.
46. EIKo 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81, *Lithgow ja teised vs. Suurbritannia*.
47. EIKo 40575/10 ja 67474/10, *Mutu ja Pechstein vs. Šveits*.
48. EIKo 21722/11, *Oleksandr Volkov vs. Ukraina*.
49. EIKo 1643/06, *Suda vs. Tšehhi Vabariik*.
50. EIKo 31737/96, *Suovaniemi ja teised vs. Soome*.
51. RKTKm 3-2-2-1-14.
52. RKTKm 3-2-1-27-14.
53. RKTKm 3-2-1-150-14.
54. RKTKm 3-2-1-186-15.
55. RKTKm 2-18-4731.
56. RKÜKo 3-4-1-7-08.
57. TlnRgKm 2-09-37645.
58. TlnRgKm 2-13-53167.
59. USA 2. ringkonna apellatsioonikohtu otsus, 139 F.3d 980 (2d Cir. 1998), 23.03.1998. – <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/139/980/588677/> (27.04.2025).
60. USA 5. ringkonna apellatsioonikohtu otsus, 535 F.2d 334 (5th Cir. 1976), 19.07.1976. – <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/535/334/23831/> (27.04.2025).